

Osaamista
ja oivallusta
tulevaisuuden
tekemiseen

Heikki Ruokangas

Geometrisiä ideoita kitaralle

Improvisaatiomateriaalia atonaaliseen ilmaisuun

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Musiikkipedagogi (YAMK)

Musiikin tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

23.4.2021

Tekijä(t) Otsikko	Heikki Ruokangas Geometrisiä ideoita kitaralle. Improvisaatiomateriaalia atonaaliseen ilmaisuun.
Sivumäärä Päiväys	39 sivua + 2 liitettä 23.4.2021
Tutkinto	Musiikkipedagogi (YAMK)
Tutkinto-ohjelma	Musiikin tutkinto-ohjelma
Suuntautumisvaihtoehto	musiikkipedagogi
Ohjaaja(t)	Annu Tuovila, MuT
<p>Opinnäytetyössäni kehitän atonaalisen improvisaation opiskeluun soveltuvaa nuottimateriaalia, jonka perustana ovat konkreettiset geometriset muodot. Työhöni kuuluu ideaa ja työprosessia esittelevän raportin lisäksi erillinen oppimateriaali. Oppimateriaali on tarkoitettu pääasiassa kitaristeille, koska notaatiotapani perustuu kitaran otelautaan. Keskeisinä tavoitteina on kehittää omasta notaatiotavastani selkeästi ymmärrettävä ja rakentaa siitä itseopiskeluun soveltava oppimateriaali.</p> <p>Työni perustaksi haastattelin kolmea muusikkoa, joille jaoin nuottimateriaalini koekäyttöön. Testiryhmän haastattelujen lisäksi opinnäytetyöni aineistona ovat omat opettajakokemukseni, oma taiteellinen työskentelyni aiheen parissa sekä samankaltaisia ideoita sisältävät jo olemassa olevat nuottimateriaalit.</p> <p>Opinnäytetyöni tärkein tulos on valmis oppimateriaali. Tämän lisäksi koin omalla artistisella urallani käyttämäni geometria-aiheisten ideoiden läpikäymisen tärkeäksi oppimistulokseksi oman osaamiseni kehittämisen kannalta. Myös työn takana olevien vaikutteiden sekä inspiraation lähteiden läpikäyminen perusteli työni sisältöä itselleni.</p> <p>Oppimateriaalini on lisä varsin niukkaan atonaalisen musiikin opiskeluun tarkoitettuun oppimateriaalivalikoimaan. Kehittämäni notaatiotapa avaa kitaran geometristä luonnetta uudella tavalla, ja toivon sen rohkaisevan kokeellisista lähestymistavoista kiinnostuneita kitaristeja kokeilemaan uudenlaisia näkökulmia soittimensa hahmottamiseen. Nuottimateriaaliani voi soveltaa varsin monen tasoisten kitaristien improvisaatio-opetuksessa, ja itselleni materiaali tulee toimimaan ennen kaikkea master class -tyyppisten opetustilanteiden apuna.</p>	

Avainsanat	atonaalisuus, improvisaatio, avantgarde, jazz, kitara, free jazz, oppimateriaali
------------	--

Author(s) Title	Heikki Ruokangas Geometric Motifs for the Guitar
Number of Pages Date	39 pages + 2 appendices 23 April 2021
Degree	Master of Music
Degree Programme	Music
Specialisation option	Music Pedagogy, Guitar
Instructor Examiner	Annu Tuovila, DMus Jukka Orma, Guitarist
<p>The core of my research and development project is material for guitarists interested in avant-garde music and free jazz. The material includes musical motifs created by using concrete geometric figures on the guitar fretboard instead of traditional music notation. For that I have created a notation method that is visual and concrete. The goal for my notation material is to make it easy to read and to be suitable for self-learning purposes. My research and development project includes a research report and the actual notation material.</p> <p>To get feedback on the material I collected a test group of three musicians. After sharing the notation material with them, I interviewed them individually about the notation method and how well they had understood the idea of the material. The rest of the information base consisted of my experience as a teacher, my artistic work and literature on atonal music.</p> <p>The most important result of my project is the booklet <i>Geometric Motifs for the Guitar</i>. Going through all the music I had previously recorded by using these geometric ideas was an important learning experience. It was also mind opening to take a look at the notation materials that have inspired my work during my career.</p> <p>One of the reasons I wanted to create the booklet was the lack of material on atonal improvisation. It introduces a new way to approach the guitar as a geometric instrument and I hope it will inspire guitar players in the field of experimental music to explore their own instrument with new eyes. There are many different ways to use my material in guitar lessons and it can be used for improvisation tuition with guitar students of all skill levels. For myself, this material will be a new tool especially for masterclasses.</p>	
Keywords	Atonal, improvisation, avant-garde, jazz, guitar, free jazz

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Kehittämistehtävän esittely	2
3	Geometriset ideat osana omaa soittoa	3
3.1	Kitaran geometrinen luonne	4
3.2	Ideat käytäntöön	6
4	Inspiraation lähteitä oman notaatiotavan taustalla	13
5	Geometrianotaatio	19
5.1	Notaation kehityskaari	20
5.2	Vallitseva notaatiotapa ja sen kuvaus	25
6	Valmis notaatiomateriaali	26
6.1	Esimerkit muodoista	27
6.2	Harjoitteluohjeet	31
7	Itseopiskelumateriaalin testaaminen	32
7.1	Testaustuloksia	33
7.2	Johtopäätökset testauksesta	34
7.3	Oppimateriaalin soveltaminen	36
8	Pohdinta	37
	Lähteet	40
	Liitteet	
	Liite 1. Liitteen nimi	
	Liite 2. Liitteen nimi	

1 Johdanto

Opinnäytetyöni aihe on geometristen muotojen hyödyntäminen improvisaatiossa sekä sävellyksessä. Työni pääpaino on tekemälläni nuottimateriaalilla, joka on suunnattu ensisijaisesti atonaalisesta sekä free jazz -improvisaatiosta kiinnostuneille kitaristeille. Nuottimateriaali toimii opetusvälineenä itselleni, mutta sitä voi käyttää myös itseopiskelumateriaalina. Materiaalin ideat pohjautuvat konkreettisiin geometrisiin muotoihin kitaran otelaudalla. Perinteisen nuotinnoksen sijaan olen kehittänyt työhöni notaatiotavan, jossa on kuvattuna kitaran otelauta ja siihen sijoitetut geometriset muodot. Tällä tavalla geometristen ideoiden luonne välittyy paremmin kuin perinteisellä notaatiolla kuvattuna. Työni koostuu raportista sekä erillisestä nuottimateriaalista. Valmista itseopiskeluun soveltuvaa nuottimateriaalia on mahdollista ostaa muun muassa nettisivujeni kautta.

Geometrisiä muotoja improvisaatiossa voivat hyödyntää kokeellisemmasta musiikista kiinnostuneet kitaristit sekä kitaransoiton opiskelijat. Nuottimateriaali soveltuu jazz-improvisaatiota jo opiskelleille kitaristeille, joille harmonian sisällä soittaminen on jo entuudestaan tuttua. Tämän tyyppisen kohderyhmän edustajat voivat käyttää materiaalia esimerkiksi harmoniasta ulossoittamisen opiskeluun tai atonaalisen free jazz -tyyppisen sävelkielen tutkimiseen. Kuvioita voi myös peilata asteikkoon tai muuhun sellaiseen musiikilliseen ilmiöön, mutta lähtökohtaisesti ajatuksenani on esitellä geometriaa sellaisenaan ilman yhteyksiä musiikin ilmiöihin.

Nuottimateriaali soveltuu hyvin myös välineeksi alkeisopetukseen improvisaatioharjoittelun tueksi. Ideaa voi soveltaa avaamaan improvisaatiota konkreettisten muotojen kautta sellaisten opiskelijoiden kanssa, joilla ei ole musiikin teorian osaamista. Olen havainnut, että improvisaation opettaminen esimerkiksi asteikkojen pohjalta on alkeisopiskelijoiden kanssa haastavaa. Tästä syystä asioiden rajaaminen esimerkiksi kolmioon tai muuhun muotoon saattaa toimia tehokkaammin perusasioiden opettamisessa. Kun oppilas voi keskittyä ainoastaan yhteen asiaan kerralla, oppimistulos on havaintojeni mukaan parempi. Opeteltavia asioita voi olla esimerkiksi yksinkertaisen varioinnin opiskelun sijaan, että soitetaan sävelet ensin tietyssä järjestyksessä ja sitten sävelten paikkoja variaoidaan.

Oma artistinen urani keskittyy pääasiassa avantgarde jazz -tyyppisen musiikin ympärille, johon olen saanut vaikutteita muun muassa jazzista, free jazzista sekä modernista klas-

sisesta kitaramusiikista. Olen käyttänyt itse geometristä lähestymistapaa atonaalisen improvisaation välineenä ja koonnut opinnäytetyöni nuottimateriaalin sisällön käyttämieni ideoiden pohjalta. Opetustyössä olen hyödyntänyt ideaa monentasoisten kitaristien kanssa.

Opinnäytetyöni raportti koostuu aiheen taustoituksesta, notaatiotapani esittelystä sekä itseopiskelumateriaalin käyttötapojen tutkimisesta sekä testaamisesta. Lisäksi opinnäytetyöni sisältää ei-julkisen videon, jossa demonstroin geometriseen muotoon pohjautuvaa improvisaatiota. Notaatiotapani toimivuutta sekä sitä, miten ja kenelle sitä voisi soveltaa, tutkin testiryhmän avulla. Testiryhmä koostuu kitaristeista sekä yhdestä harmonikan soittajasta. Tiedonkeruumenetelmänä käytän haastattelua. Pysin työssäni haastattelujen sekä lähdeaineiston avulla selvittämään, kuinka materiaali sopii itseopiskeluun ja kuinka uutta notaatiotapaa voisi kehittää.

2 Kehittämistehtävän esittely

Opinnäytetyössäni pääpaino on notaatiomateriaalilla, jota aloin työstää alun perin sitä varten, että voin esitellä geometrisiä ideoita master class -tyyppisissä opetustilanteissa. Olen kehittänyt omaa notaatiometodia aiheen esittelyyn mahdollisimman visuaalisella sekä konkreettisella tavalla. Yksi työni keskeisimpiä tavoitteita on saada notaatiotapa toimivaksi ja selkeästi ymmärrettäväksi. Toinen materiaaliin kohdistuva tavoite on laatia siitä aiemman kehittelytyöni perustalta itseopiskeluun soveltuva väline. Olen halunnut raportissani myös kuvata ja ymmärtää materiaaliini perustaa. Nuottimateriaalin tekemisen ja sen perustan tutkimisen lisäksi selvitän, mitä elementtejä notaatiomateriaalin tulee sisältää, jotta se voi toimia itsenäisen opiskelun välineenä. Toimivuutta itseopiskelumateriaalina havainnoin ja tutkin testiryhmän avulla.

Aihe on ollut alusta lähtien visuaalinen ja ideana on ollut yhdistää visuaalista taidetta sekä musiikkia notaatiotavan keinoin. Tästä syystä notaatiotapani on hyvin visuaalinen ja graafiselta ilmeeltään tarkoin mietitty. Notaatiotapani on ottanut vaikutteita kuvataiteesta, samoin kuin graafinen notaatiometodi, jonka ensimmäisenä käyttäjänä pidetään yleisesti John Cagea (Pryer 2011). Notaatiotapani eroaa kuitenkin olennaisesti graafisesta notaatiosta, jonka käyttö aloitettiin 1950-luvulla (Kojas Juraj 2011, 65-72). Graafiset notaatiot sisältävät yleensä enemmän tulkinnanvaraisuutta esimerkiksi säveltasojen suhteen. Minun notaatiotapani on konkreettinen ja kuvat ovat toistettavissa joka kerta

samalla tavalla. Tavoitteena notaatiotavan suhteen on siis luoda siitä toimiva mutta myös visuaalisesti näyttävä.

Siksi selvitin kehittämäni notaatiometodin toimivuutta ja ymmärrettävyyttä testiryhmän avulla. Testiryhmään osallistui ryhmä alalla toimivia soittajia, joiden joukossa oli yksi pop- & jazz-pohjainen kitaristi, klassinen kitaristi sekä harmonikkataiteilija. Heidän palautteensa perusteella sain tietoa oppimateriaalin toimivuudesta ja ideoita sen käyttömahdollisuuksista.

Haastattelumetodina päätin käyttää puolistrukturoitua teemahaastattelua. Tässä metodissa jokaisen haastateltavan kanssa käydään läpi samat kysymykset, mutta kysymysten muotoilu ja järjestys voivat vaihdella (Hirsjärvi & Hurme 2001, 47). Käytännössä haastattelut olivat teemahaastattelun ja strukturoimattoman avoimen haastattelun välimaastoa. Avoimella haastattelulla tarkoitetaan tilannetta, jossa haastattelu kulkee vapaan keskustelun tavoin ja myös haastateltava pystyy vaikuttamaan keskustelun suuntaan yhdessä haastattelijan kanssa. (Ruusuvuori ja Tiittula 2005, 11.)

Haastattelin testiryhmän jäseniä yksitellen verkkotapaamisessa sen jälkeen, kun he olivat ensin tutustuneet lähettämäni itseopiskelumateriaaliin sekä ehtineet soittaa ideoita hieman läpi. Tässä vaiheessa oppimateriaalia oli olemassa noin kolmasosa lopullisen oppaan määrästä. Jaoin materiaalin ryhmälle syyskuussa 2020 ja haastattelut toteutettiin etäpalaverina joulukuussa 2020 sekä tammikuussa 2021. Pyrin esittämään kysymyksiä siten, että johdattelisin haastateltavia mahdollisimman vähän. ”Oli näkökulma mikä hyvänsä, aina on pohdittava sitä, miten haastattelijan kysymykset ovat ohjanneet tai johdatelleet haastateltavan vastauksia” (Ruusuvuori ja Tiittula 2005, 10). Kysyin notaatiotavan ymmärrettävyydestä oppimateriaalin alkuosan ohjeistuksen perusteella ja pyrin tällä tavalla selvittämään, olivatko kaikki ryhmän jäsenet ymmärtäneet notaatiotavan tarkoittamallani tavalla. Testiryhmän kitaristeilla oli haastatteluissa kitarat mukana, ja he demonstroivat minulle nuottimateriaalin etydejä. Näin pystyin varmistumaan siitä, että he todella olivat ymmärtäneet notaatiotavan idean oikein. Seuraavaksi kysyin, voisiko haastateltava kuvitella käyttävänsä materiaalia oman soittonsa tukena, ja jos voisi, pyysin häntä kuvailemaan, miten. Lisäksi tiedustelin kehitysideoita sekä sitä, olisiko äänimateriaalille tarvetta notaation tueksi. Haastattelun tuloksista kerron tarkemmin luvussa 7.

3 Geometriset ideat osana omaa soittoa

Geometria-termi tuli minulle vastaan ensimmäisen kerran Jukka Orman kitaratunnilla vuosia sitten. Tunnin aiheena oli soittaa ensimmäisenä mieleen tulleen hahmon pohjalta improvisaatiota ja muodostaa synteettisiä asteikkoja hahmon sävelistä sekä määrättyllä tavalla hahmon ympärille lisätyistä sävelistä. Tämä idea tuntui aluksi kummalliselta, mutta hetken aihetta pähkäiltyäni aloin löytää tämältyyppisiä ilmiöitä myös modernien klassisten kitarateydyiden sävelkielestä. Esimerkiksi Leo Brouwerin sekä Abel Carlevaron etydeistä löytyy mielestäni selkeitä muotoihin perustuvia ideoita. Tästä esittelen esimerkkejä työni luvussa 4. Jossain kohtaa aloin pohtia, voisiko geometrisiä muotoja soveltaa siten, että konkreettisen muodon sijoittaisi kitaran otelaudalle. Tästä kaikki lähti liikkeelle, ja aloin soveltaa ideaa atonaalisessa improvisaatiossa. Asiaa tutkittuani aloin löytää yhteneväisyyksiä jo oppimiini ulossoittolinjoihin, ja tätä kautta ilmaisuni alkoi nojata enemmän ja enemmän geometristen muotojen kautta ajateltaviin linjoihin.

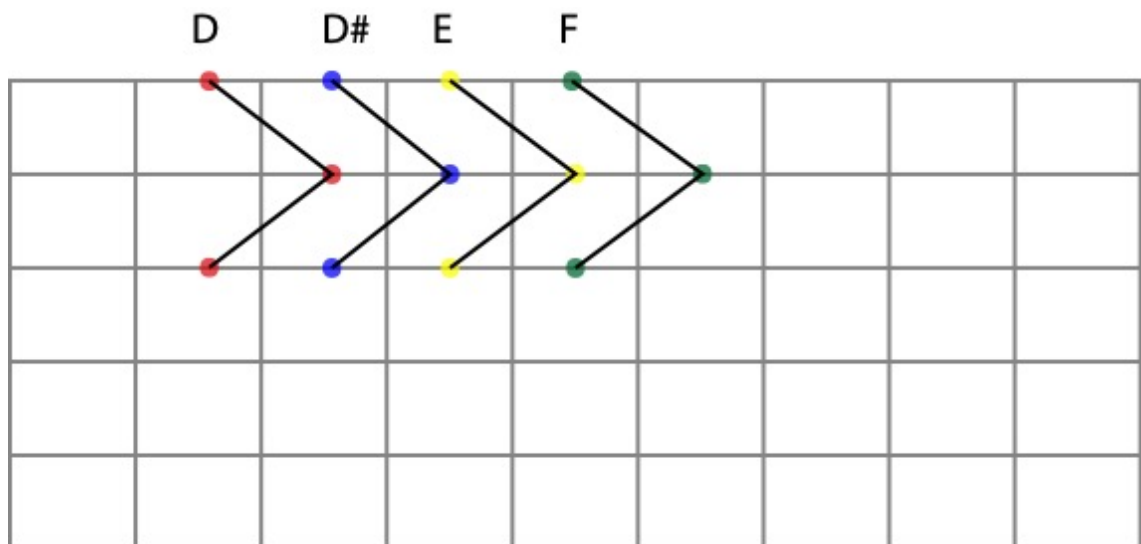
Olen käyttänyt työni oppimateriaalin ideoita pääasiassa atonaalisessa musiikissa, ja usein myös tempon suhteen liikutaan free jazz -termein ilmaistuna no time -ympäristössä. Tonaliteetista sekä tempoajatuksesta irtaantuminen jättää musiikillisen ilmaisun välineeksi puhtaan intensiteetin tulkitsemisen. Tällä tavalla pystyn ilmaisemaan itseäni hyvin vapaasti, kun kappaleiden rakenne, tempo tai sointukierto eivät määritä soittoa millään tavalla. Tämläntapainen ilmaisu lähentelee vapaata ajatuksenvirtaa.

Havaintojeni mukaan eri taidemuotojen välillä on paljon yhteneväisyyksiä. ”Hannaleena Heiskalle maalaaminen on tunnetilaan uppoutumista” (Hirvi-Ijäs 2014, 42). Tämä kuvastaa hyvin myös omaa suhtautumistani soittamiseen. Soittaessa tulee mennä musiikin sisään. Muuten ilmaisu jää ulkonaiseksi sekä pinnalliseksi, eikä soittaja pysty koskettamaan kuulijaa. Heiska kuvailee maalausprosessia myös hyvin samankaltaiseksi kuin itse koen improvisaatioon pohjautuvan nauhoitustyön. Aiheita voisi verrata esimerkiksi siten, että kun maalaaja valitsee, millaisia värejä käyttää, soittaja valitsee, millaista instrumenttia tai efektiä käyttää. Itse koen musiikkini logiikan unenomaisena ilmiönä, jonka taustalla toimii jokin ajatus, tunnetila taikka motiivi. Heta Kuchka kertoo, että hänelle jokaisen teoksen on oltava perusteltavissa: ”sen on oltava tärkeämpi kuin mitä esteettinen taide-määritelmä edellyttää” (Hirvi-Ijäs 2014, 78). Tällä hän viittaa nimenomaan taiteilijan sisäiseen motiiviin työn takana. Motiivit eivät ole aina suoraan näkyvillä tai löydettävissä,

vaan yleisön tulkinnat voivat ja saavat olla vapaita. Samalla tavalla geometria sävelmateriaalina toimii piilomotiivina, joka on mahdoton kuulla muuten kuin siten, että linjojen taustalla on jokin logiikka muodostaen loogista äänimaisemaa.

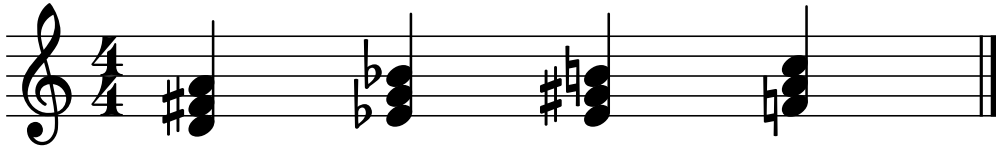
3.1 Kitaran geometrinen luonne

Olen oivaltanut, että koko kitaran soitto nojaa pitkälti geometrisiin ajatuksiin. Esimerkiksi CAGED-metodi, jossa kitaran soinnut jaetaan viiteen eri asemaan, on puhtaasti muotoihin perustuva idea (Sievert 1975, 41). Kitaran geometrinen luonne tulee hyvin esiin myös siinä, että yhdellä otteella voi soittaa kaikki saman tyyppin soinnut. Esimerkiksi D-duuri soinnun otetta siirtämällä otelautaa kromaattisesti ylöspäin voidaan soittaa kaikki duuri soinnut D (punainen kolmio), D# (sininen kolmio), E (keltainen), F (vihreä) jne. Katso seuraava esimerkki:

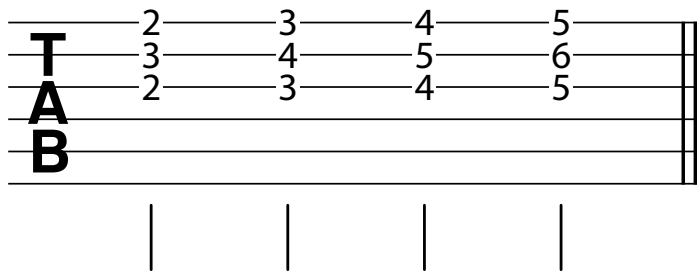
Kuvio 1. Duuri soinnun siirtäminen kromaattisesti geometrisellä notaatiolla

Yllä esitetyn kuvion mukaisesti myös kaikki muut soinnut ovat siirrettävissä kromaattisesti ylös- tai alaspäin. Soinnun laatu säilyy samana säveltason vain muuttuessa korkeammaksi tai matalammaksi. Mikäli saman idean esittää perinteisellä nuotinnoksella, sointujen geometrinen luonne ei välity yhtä selkeästi. Katso seuraava esimerkki, jossa samat soinnut esitetty perinteisesti:

Kuvio 2. Duurisoinnun siirtäminen kromaattisesti perinteisellä nuottikirjoituksella

Yllä oleva merkitsemistapa ei palvele kitaran näkökulmasta tarkoitustaan, koska se ei kerro esimerkiksi, miltä kieliltä sävelet tulisi soittaa. Tabulatuureilla ilmaistuna asia käy paremmin ilmi. Katso esimerkki alla:

Kuvio 3. Duurisoinnun siirtäminen kromaattisesti tabulatuurilla

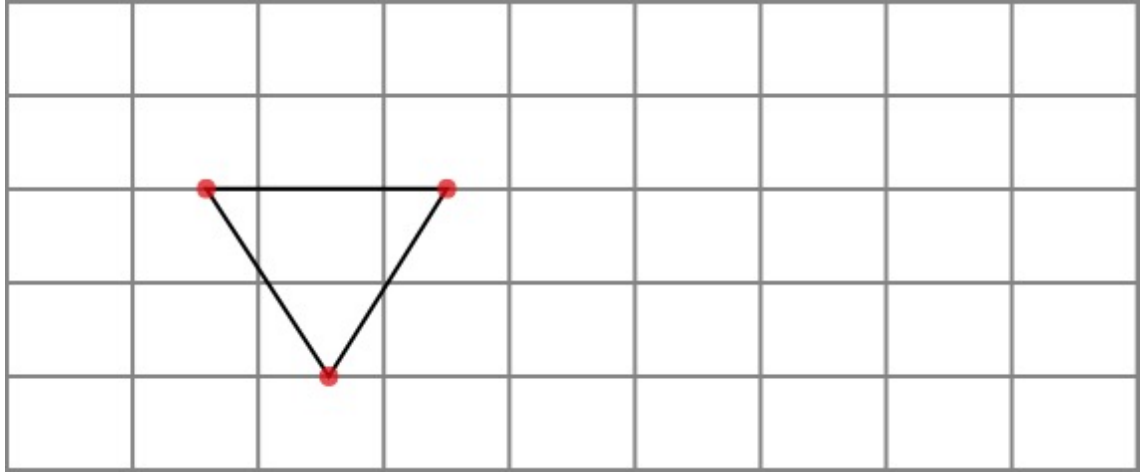
Yllä esitetyt esimerkit toimivat mielestäni selkeänä perusteena sille, miksi päädyin kehittämään ideoilleni uuden tavan notatoida geometrisia ideoita. Metodi ei toimi tietenkään kaikkeen musiikin kirjoittamiseen, mutta se palvelee erinomaisesti tarkoitustaan geometriaan pohjautuvien ideoiden havainnollistamiseksi.

3.2 Ideat käytäntöön

Nauhoitettua materiaalia, jossa olen käyttänyt hyödyksi geometriaa, on jo suhteellisen paljon. Ensimmäisellä soolokitaralevylläni *Monologues* (Eclipse-Music 2017) esiintyy ensimmäinen tekemäni geometriaan pohjautuva improvisaatio ”Kuutio”. Kyseisessä kappaleessa käytän muun muassa neliömuotoa sekä muita kuvioita motiivin omaisina rakennuspalikoina teokselle. Olen tehnyt kyseiseen kappaleeseen myös animaatiovideon (Ruokangas 2016), jossa teemana ovat kuutiomuodot. Tässä kappaleessa geometrinen aihe on vielä varsin abstrakti. Kyseinen kappale on nauhoitettu alkuvuodesta 2016, joten geometria-aihe on kulkenut mukani ainakin vuodesta 2015 saakka.

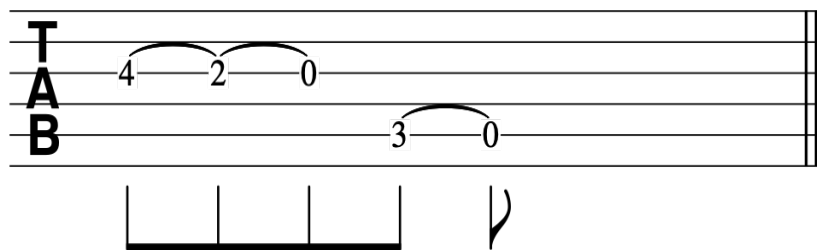
”Pyramids” on ensimmäinen täysin konkreettinen geometriaan pohjautuva sävellykseni. Siinä ideana on käyttää kolmion muotoa otelaudalla siten, että yhdeltä kieleltä tulee kaksi

ääntä ja kolmas ääni tulee joltain toiselta kieleltä. Otelautaa kuvaavaan ruudukkoon piirrettäessä sävelien välille muodostuu konkreettinen kolmion muoto. Katso seuraava kuvio:

Kuvio 4. Kolmio otelaudalle merkittynä

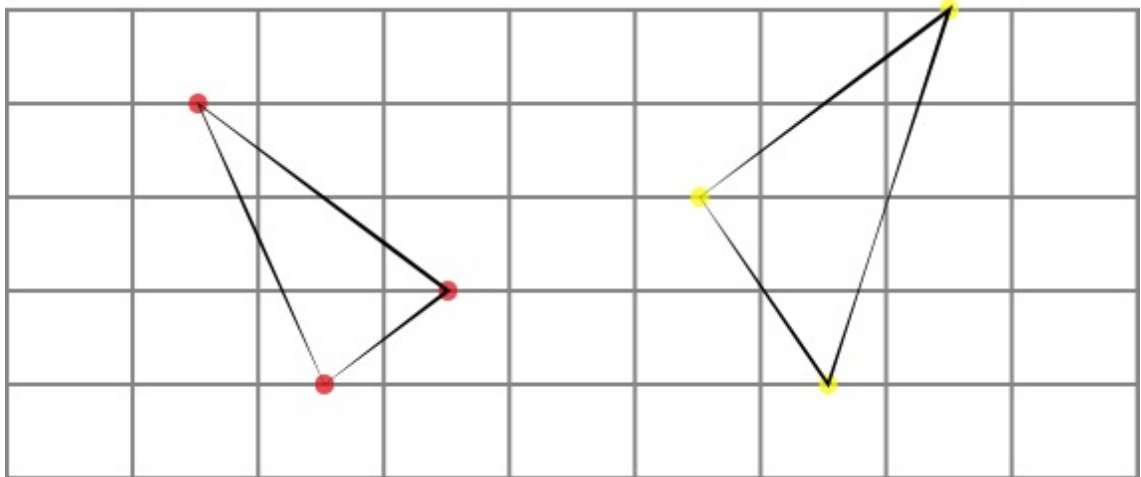
Kolmion sävelten lisäksi käytän sävellyksessä vapaita kieliä. Sävellyksen peruseriaate on aksenttien variointi: kun sävelet soittaa siten, että yhdellä kielellä on kaksi ääntä + vapaa kieli ja tämän perään tulee yksi sävel + vapaakieli, muodostuu aksentit 2+3 sävelen sarjoihin. Näitä kahden ja kolmen äänen aksenttiryhmiä vuorottelemalla aksenttien paikat vuorottelevat koko ajan iskullisella ja iskuttomalla tahdin osalla. Sävelet on tarkoitus soittaa siten, että ensimmäinen ääni soitetaan plektralla tai sormella (aksentti) ja loput äänistä muodostetaan legatoina. Tämä on myös erinomainen rytmikan treenaamiskeino. Seuraavassa kuviossa sama idea esitetty tabulatuurina:

Kuvio 5. Idea tabulatuurina

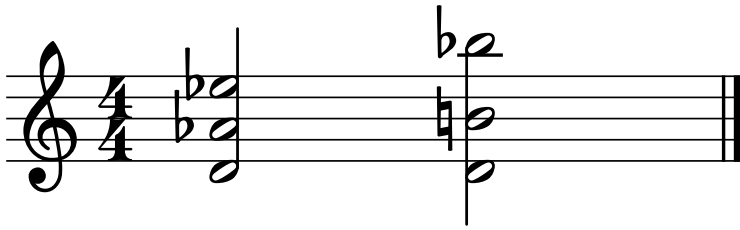
”Boat Voyage” on triokappale, jonka teema on perinteinen tonaalinen jazz-kappale, ja improvisoidun soolo-osan tarkoitus ja idea on kehittää myrskyä kuvaava hallitun kaaoksen tapainen tunnelma. Tässä kappaleessa tonaalinen ja atonaalinen maailma yhdistetään tietoisesti ääripäämääsinä elementteinä. Ajatuksena sävellyksen taustalla on vene-matka, joka alkaa seesteisesti ja päättyy totaaliseen merihätään. Tätä mielikuva-ajatusta olen alkanut käyttää myöhemmin musiikissani enenevässä määrin. Improvisaatio-osa pohjautuu paljolti samoille ideoille kuin Kuutio-kappaleen improvisaatio. Kappaleeseen on tehty myös musiikkivideo, jonka on piirtänyt ja animoinut Johanna Ruotsalainen (Ruokangas, Estola ja Roland 2017b).

Kitaraduolle sävelletty kappale ”Merry-Go-Round” pohjautuu kolmion muotoon, jonka soundiksi on haettu mahdollisimman dissonoivia sävyjä. Pohjaääneen suhteutettuna dissonoivia sävyjä löytyy muun muassa b5-, b9- sekä maj7-intervalleja yhdistelemällä. Alla näkyvät säestyskuvion hahmot geometrianotaatiolla esitettyinä:

Kuvio 6. Merry-Go-Round -kappaleen säestyskuvion notaatio

Yllä esitetyissä kuvioissa punaisen kolmion sävelet suhteessa pohjaääneen ovat b5 sekä b9. Keltaisessa kolmiossa sävelet ovat 6 ja b6, jolloin ylä-äännet muodostat dissonoivan sävyn. (Ruokangas Hako-Rita 2018a.) Mikäli yllä olevat kuviot ajatellaan soitettavaksi esimerkiksi siten, että molempien kolmioiden alin ääni sijoittuu kitaran 5-kielen 5-väliin (sävel D), näyttää samat säestyskuviot perinteisellä notaatiolla esitettyinä tältä:

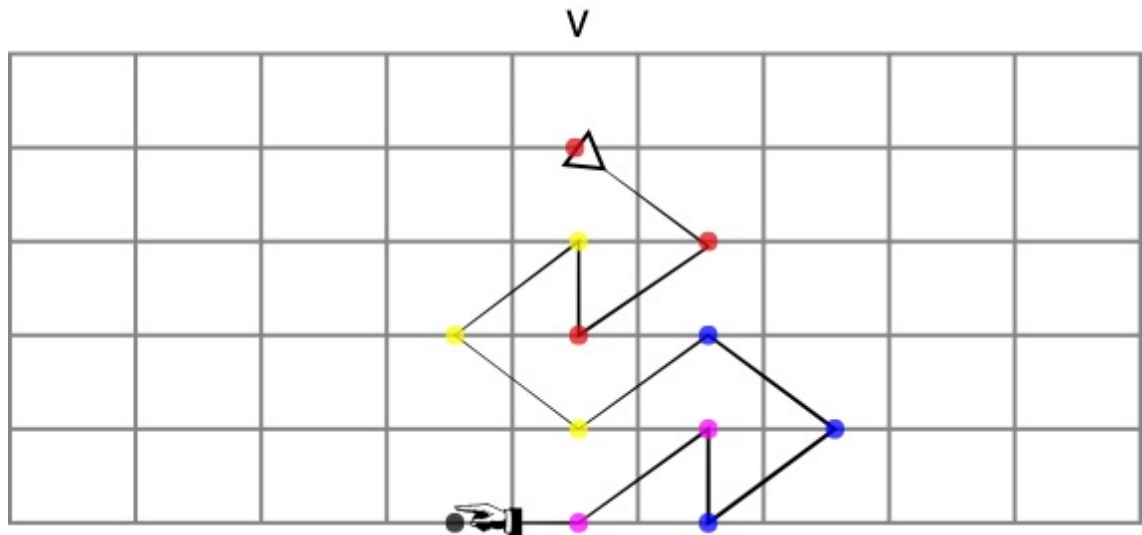
Kuvio 7. Merry-Go-Round -kappaleen säestyskuvio perinteisellä notaatiolla esitettynä

Versioni Summertimesta (Eclipse Music 2018) on ensimmäinen nauhoitus, jossa tonaalista sekä geometriaan pohjautuvaa atonaalista sävelkieltä yhdistellään kappaleen harmoniaan. Geometriset ideat sulautuvat yhteen harmoniaa merkkeävien linjojen kanssa, eivätkä linjat noudata tarkkaan yksittäisen muodon mallia. Tämä erottaa lähestymistavan esimerkiksi Pyramids-kappaleen lähestymistavasta, jossa ideana oli sävellyksen sekä improvisaation pohjautuminen yhteen tiettyyn muotoon. Kappale on julkaistu Mono and Dialogues (Eclipse Music 2018) -albumilla (Ruokangas 2018b) ja kappaleesta löytyy myös akustinen live-versio, joka on nauhoitettu levynjulkaisukiertueella Turun Sibelius-museossa (Ruokangas 2019a). Alla esimerkki siitä, kuinka geometrisiä ideoita voi käyttää kappaleen harmoniasta ulossoittoon:

Kuvio 8. Ulossoittoidea

Kyseisessä esimerkissä ulossoiton motiivina on kolmion muoto, joka lähtee soinnun sävelestä ja loppuu soinnun säveleen. Ulossoiton geometrinen luonne ei välity kovin selkeästi perinteisellä notaatitavalla, joten tämänkaltaisten ideoiden demonstrointiin kehittämäni notaatio toimii visuaalisuutensa vuoksi paremmin. Yllä olevassa esimerkissä motiivi alkaa sävelestä F (ensimmäisen tahdin seitsemäs sävel) ja loppuu säveleen A (kolmannen tahdin toinen sävel). Geometrisessä esimerkissä on merkittynä ainoastaan ulossoitto. Merkintä V tarkoittaa tässä tapauksessa kitaran viidettä nauhaa, josta ulossoitto lähtee. Alla on esitetty sama linja geometrisellä notaatiolla ilmennettynä:

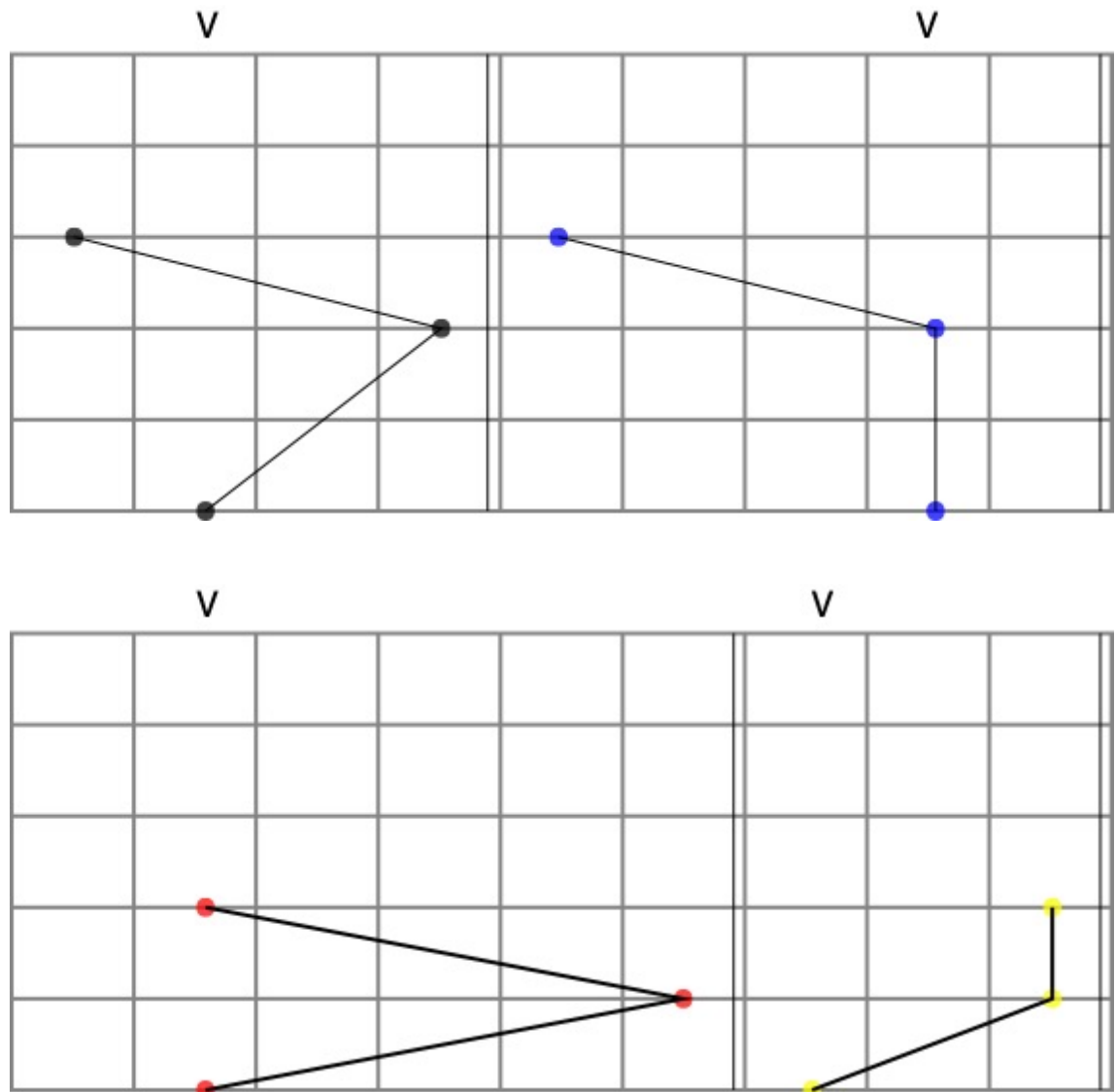

Kuvio 9. Ulosottoidea geometrisellä notaatiolla

Vuonna 2018 tein nauhoitussession analogisessa Audiopaja-studiossa Kemissä. Session ideana oli nauhoittaa akustisia sekä sähköisiä versioita geometrisistä muodoista. Jokainen raita pohjautui yhteen muotoon, ja pyrin pitämään muodon improvisaatiossa alusta loppuun. Levyn kuvioina toimivat kolmio, ympyrä sekä X. Koostin Audiopajan sessiosta Bandcamp-julkaisun *Geometric Ideas for Guitar*, joka sisältää yhteensä kaksitoista raitaa. Albumilla on neljä improvisaatiota jokaista muotoa kohden, ja niistä puolet ovat akustisia ja puolet sähköisiä. Julkaisun mukana on myös ladattava pdf-tiedosto, jossa kuvioiden notaatio on nähtävissä. (Ruokangas 2019b.) Kyseinen notaatioesimerkki on nähtävissä myös työni luvussa 5, jossa käsittelen notaatiometodini kehityskaarta. Kyseinen sessio on myös videoitu ja siitä on käytetty pätkiä Juho Karjalaisen dokumenttelokuvassa *Väkivaltajazzia Pohjoisesta* (Karjalainen 2021).

Viime vuonna nauhoitin kaksi albumia, joilla geometrinen ideoiden käyttö on voimakkaasti läsnä. Molemmat levyt julkaistaan vuoden 2021 aikana. Toinen levyistä on nauhoitettu yhdysvaltalaisen rumpalin Landon Georgen kanssa kesällä 2020. Levyn kaikki kappaleet pohjautuvat vapaaseen improvisaatioon, mutta osassa kappaleita pyrimme hyödyntämään myös geometristä lähestymistapaa. Improvisaation tematiikka nojaa valittuihin muotoihin ja rajaa improvisaation sävelmateriaalia muodostaen äänimaisemasta loogista. Muotojen rajaus ei ole yhtä voimakasta ja selkeää kuin esimerkiksi geometriaan pohjautuvalla albumilla *Geometric Ideas for Guitar*. Muotojen valinnan perustana on tässä tapauksessa enemmän se, millaisen tunnelman valittujen muotojen yhteisointi muodostaa. Haettuja tunnelmia levyllä on muun muassa sateinen päivä sekä sateinen ilta. Osa tunnelmista on syntynyt myös toisin päin. Ensin on tehty improvisaatiota ja sitten

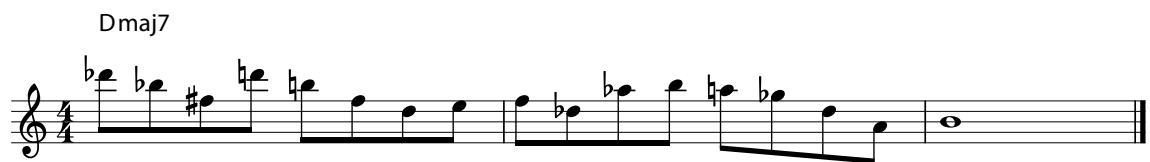
kuunneltu, millaisia mielikuvia improvisaatio herättää kuulijassa. Tätä kautta esimerkiksi kappaleiden nimeämiseen pystyy vaikuttamaan helposti. Kyseinen albumi julkaistaan loppuvuodesta 2021 kansainvälisen Habitable Recordsin toimesta. Katso alla oleva esimerkki kappaleen Rainy Evening-notaatiosta:

Kuvio 10. Rainy Evening-notaatiot

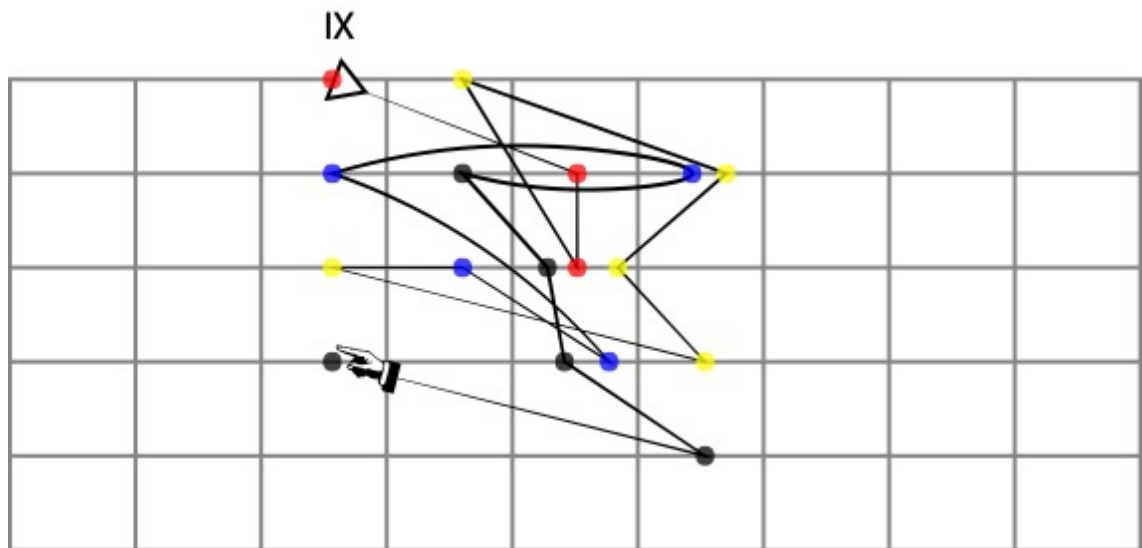
Samaa perusideaa on käytetty myös toisella vuonna 2020 nauhoitetulla albumilla. Kyseinen levy on kitara-harmonikka-duon toinen pitkäsoitto. Olemme kokeilleet hyödyntää tällä kitara-harmonikka-kokoonpanolla eri muotoja ja tutkia sitä, miten sama muoto erilaisilla instrumenteilla voisi toimia yhdessä. Voiko universaali muoto soida soitinten eri-

väisyyksistä huolimatta yhdessä luonnollisesti, vaikka esimerkiksi äänten intervallisuhteet eroavat soitinteknisten asioiden vuoksi merkittävästi toisistaan? Levyn ideana oli soittaa erilaisia asioita ja tunnelmia. Näistä mainittakoon kappale Keitetäänpä kahvit/Lets Make Some Coffee sekä Sierra No.3. Keitetäänpä kahvit -kappaleessa pyrimme tekemään kahvinkeiton kuuloista sointia, ja Sierra No. 3 taas viittaa höyryveturiin. Tällaisten mielikuvien esiintuomisessa geometriset motiivit ovat erinomainen työkalu. Albumi on nauhoitettu syksyllä 2020 Toivoniemen Äänisauna-studiolla, ja sen julkaisee seattlilainen levy-yhtiö Right Brain Records kesäkuussa 2021. Keitetäänpä kahvit/Lets Make Some Coffee -kappaleessa improvisaatio perustuu D-duuri-sävellajiin sekä erilaisiin efekteihin. Efektinä toimii esimerkiksi kielten väliin sijoitettu pensseli, joka värisee kieliä vasten vieterin tavoin, kun siihen koskee. Näiden elementtien lisäksi improvisaatio sisältää ulossoittoja harmoniasta, joiden rakennusaineena geometriset ideat tulevat jälleen mukaan kuvaan. Alla esimerkkilinja kappaleesta perinteisellä notaatiotavalla esitettynä:

Kuvio 11. Esimerkkilinja 1 kappaleesta Keitetäänpä kahvit/Lets Make Some Coffee

Yllä esitetyn melodialinjan ideana on soittaa harmoniaa soundilla, joka kuulostaa yhtä aikaa siltä, että se on harmonian sisällä, mutta samalla siinä on tarpeeksi sointuun kuuluttomia säveliä luoden ulossoitonkaltaista tunnelmaa. Idea pohjautuu siihen, että esimerkiksi melodian ensimmäiset kolme ääntä muodostavat kolmisoinnun F#, joka on dominantti soinnulle Hm. Melodialinjan sävelet 4–7 muodostuvat Hm-soinnun sävelistä. Hm taas on D-duurin rinnakkainen molli ja näin ollen tiukasti kiinni kappaleen harmoniassa. Hm-soinnun pohjasävel H on suuri seksti soinnulle D-duuri. Hm-soinnun pieni terssi eli sävel D taas on D-duurisoinnun pohjasävel. Hm-soinnun kvintti F# on duuriterssi soinnulle D. Sama idea toistuu esimerkkilinjan toisessa tahdissa. Toisen tahdin soinnut ovat C#7 ja F#m, jotka muodostavat samankaltaisen soundin. Sointu C#7 ei kuulu D-duurin sävellajiin, mutta dominanttisuhteensa vuoksi soinnulle F#m se tekee linjasta järkevän kuuloisen, koska F#m on sävellajiin kuuluva sointu. F#m-soinnun pohjasävel F# on duuriterssi soinnulle D. F#m-soinnun pieni terssi eli sävel A taas on D-duurisoinnun kvintti. F#m-soinnun kvintti C# on soinnulle D suuri septimi. Alla sama melodia on esitetty geometrianotaatiolla:

Kuvio 12. Esimerkkilinja 2 kappaleesta Keitetäänpä kahvit/Lets Make Some Coffee

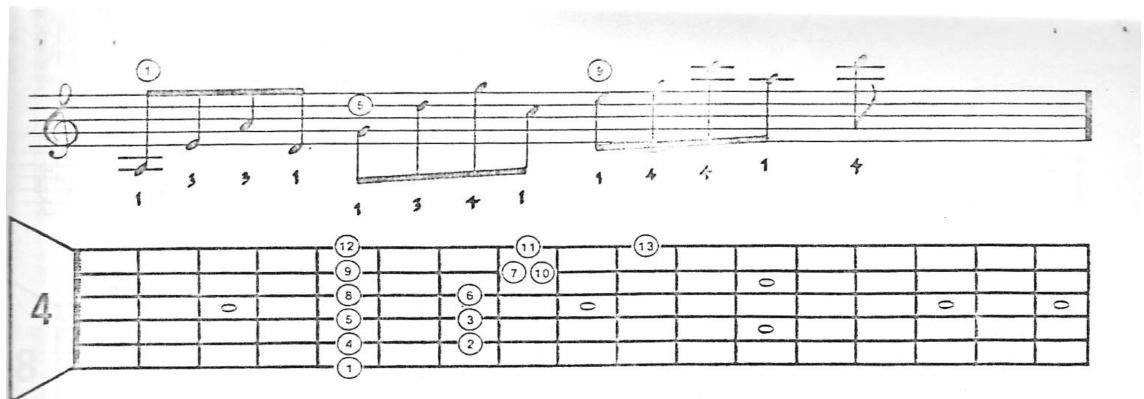
Yllä olevassa esimerkissä punaisella merkityt äänet demonstroivat soinnun F# säveliä ja keltaiset sävelet harmoniaan kuuluvia ääniä, joista muodostuu sointu Hm. Sinisistä sävelistä muodostuu sointu C#7 ja mustista sävelistä F#m. Yllä oleva notaatiotapa demonstroi mielestäni selkeästi värien ansiosta sointujen vaihtumista. Muutenkin geometrianotaatio visualisoi mielestäni hyvin ajatusta soiton taustalla, kun taas perinteisessä notaatiossa jokainen sävel on samannäköinen, ja se ei merkitse, missä kohtaa motiivi soiton taustalla vaihtuu.

4 Inspiraation lähteitä oman notaatiotavan taustalla

Tässä luvussa esittelen nuotteja, joista olen saanut inspiraatiota geometriseen lähestymistapaan. Osa esimerkeistä ovat sellaisia, joihin olen löytänyt yhtymäkohtia vasta sen jälkeen, kun olen tiedostanut geometrian olemassaolon ilmiönä musiikissa ja ennen kaikkea kitaramusiikissa.

Suurimpana inspiraation lähteenä omalle atonaaliselle kerronnalle on ollut Joe Diorion kirja *21st Century Century Intervallic Designs – Ultra Modern Sounds for Improvising*, jonka löysin vuosia sitten kirjastosta. Olin soittajana tuolloin juuri siinä vaiheessa, että tonaalisen jazz-harmonian soitto alkoi sujua, ja etsin keinoja soittaa harmoniasta ulos ja muokata soittoani modernimpaan suuntaan. Kirjasta tuli tärkeä osa opiskeluani ja sain

siitä inspiraatiota myös omaan notaatiotapaani sekä notaatiomateriaalini filosofiseen puoleen. Myös Diorion kirjan filosofia on varsin epäteoreettinen, ja linjat, joita kirja esittelee, ovat sellaisia, jotka Diorio on itse kokenut mieleisiksi ja halunnut tuoda myös muiden tutkittaviksi. (Diorio 1978, 2.) Alla on esimerkki Joe Diorion notaatiotavasta, jossa samat sävelet on sijoitettu perinteiselle nuottiviivastolle (yläpuolella) sekä kitaran otelautaan (alapuolella):

Kuvio 13. Joe Diorio esimerkki (Diorio 1978, 4).

Diorion kirjasta on myöhemmin tehty myös versio, johon linjat on koottu tabulatuureiksi, mutta mielestäni originaaliversion notaatio tekee ideoille paremmin oikeutta. Nimenomaan piirretty otelauta alkuperäisessä versiossa tekee teoksesta poikkeuksellisen. Visuaalinen tapa toimi itselleni suurena inspiraationa tutustua kyseiseen kirjaan perusteellisesti. Mikäli tabulatuuri on välttämätön apuväline, olisi tässä tapauksessa ollut mielestäni tehokkaampaa korvata perinteinen notaatio tabulatuurilla ja säilyttää otelautaa kuvaava ruudukko alkuperäisen teoksen kaltaisena.

Olen soittanut Leo Brouwerin sekä Abel Carlevaron moderneja kitaratekijä jo lapsena, mutta kappaleiden geometrisen luonteen oivalsin vasta vuosia myöhemmin. Näissä etydeissä on paljon yhteneväisyyksiä minun geometrisiin muotoihini pohjautuvaan metodiin. Ne eivät esimerkiksi huomioi kielten välisiä intervallieroja kuvion liikkua kieleltä toiselle. Minun etydini toimivat samalla tavalla jättäen 2- ja 3-kielen intervalliepäsymmetrian huomiotta suhteessa muiden kielten kvarttisuhteeseen. Kitarassa muiden kielten välinen intervalli on puhdas kvartti, paitsi 2- ja 3-kielen suhde on suuri terssi. Nämä etydit toimivat myös jonkinlaisena sävellyksellisenä perusteluna metodilleni. Alla olevassa esimerkissä on tyypillinen näyte Brouwerin etydistä III, jossa samaa kuviota toistetaan eri kielillä käyt-

täen hyväksi vapaita kieliä. Tällaista kuviota, jossa käytetään vapaita kieliä, ei pysty notatoimaan minun metodillani, koska tapani merkitä muodot täytyy sijoittaa otelaudalle. Katso esimerkki Brouwerin kuviosta, joka toistuu (kuvio1, kuvio 2):

Kuvio 14. Leo Brouwer esimerkki 1 (Brouwer 1973).

Seuraavassa Leo Brouwerin etydissä muotoon perustuva kuvio liikkuu 1-kieleltä 4-kielelle saakka täysin muuttumattomana (Brouwer 1973). Juuri tämänkaltaisia ideoita toivoisin klassisten kitaristien hyödyntävän improvisaation opiskelussa, koska materiaali, jota he soittavat, sisältää paljon aiheeseen sopivaa tarttumapintaa. Jostain syystä kapaleiden tarjoamien ideoiden käyttäminen improvisaation opiskeluun on harmillisen vähäistä klassisella puolella. Alla on esimerkki Leo Brouwerin etydistä X ja sen alapuolella demonstraatio visuaalisella notaatiolla kuviosta, jota Brouwer etydissä käyttää:

Kuvio 15. Brouwerin käyttämä muoto perinteisellä notaatiolla sekä otelaudalle piirrettyinä muotoina

Abel Carlevaron etydeistä voi mielestäni löytää paljon samankaltaisia sävellyksellisiä ideoita. Alla esitetyssä esimerkissä kuvion muodostaa kuuden 1/8-triolin sävelikkö, joka soitetaan motiivinomaisesti 12 sävelen sarjassa. Motiivin loppuun soitetaan vapaa kieli. Carlevarolle tyypillisellä tavalla kuviota liikutetaan eri kielillä toistaen sama kuvio muuttumattomana. Alla oleva esimerkki on ääriesimerkki geometrian käytöstä kitaransoitossa, koska koko etydi pohjautuu samaan kuvioon:

2

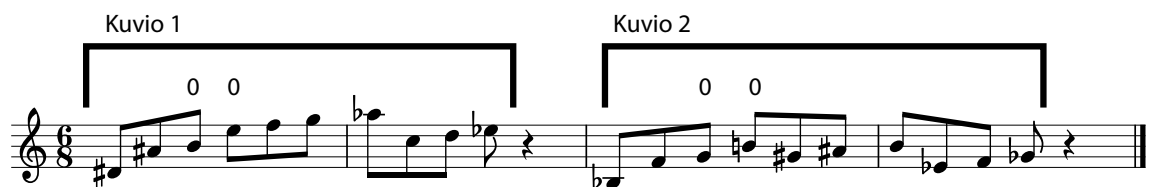
Abel CARLEVARO

(♩) = 152 - 160

The musical score consists of six staves of music in 3/8 time. The first staff begins with a tempo marking of 152-160 and a dynamic of *mp*. It features a sequence of six eighth-note triplets, each with a specific fingering indicated below the notes (e.g., 3 2 0, 4 1 0, 3 2 0, 4 1 0, 3 2 0, 4 1 0). The second staff continues this pattern with similar fingerings. The third staff introduces a section marked *P molto rall.* and includes a triplet of eighth notes with fingerings 3-4-5, followed by the instruction *a tempo*. The fourth staff continues with eighth-note triplets and fingerings. The fifth staff shows a first ending with a circled 1 and various fingerings. The sixth staff begins with a circled 4, includes a triplet of eighth notes with fingerings 3-4-5, and ends with a circled 4 and a dynamic of *mf*.

Kuvio 16. Abel Carlevaro esimerkki 1 (Carlevaro, 1992).

Seuraavassa esimerkissä geometrinen luonne ei ole niin selkeästi havaittavissa, mutta jälleen kahden tahdin mittainen motiivi toistetaan nimenomaan siten, että sormituksen kuvio säilyy symmetrisenä, eikä niin, että säveltasollinen symmetria säilyisi. Vertaa tahteja 1-2 tahteihin 2-4:

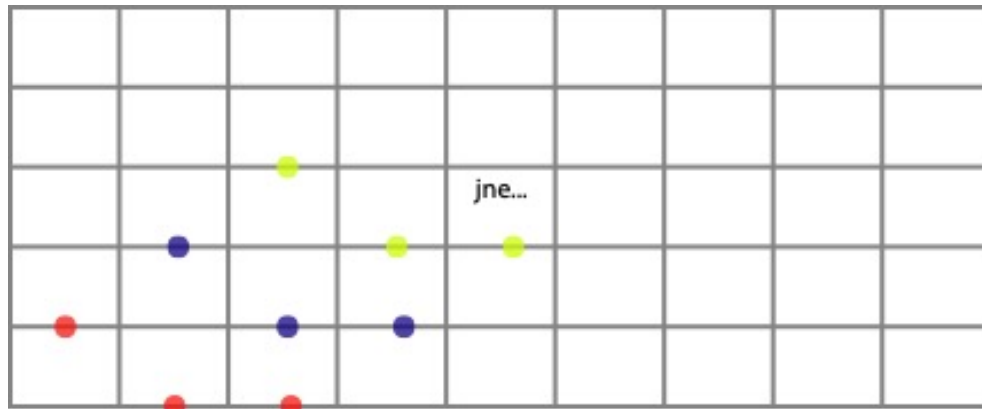

Kuvio 17. Abel Carlevaro esimerkki 2 (Carlevaro 1992).

Seuraavassa esimerkissä on esitelty Nicolas Slonimskyn Thesaurus-teoksen idea, joka on helposti nähtävissä kolmion muotona. Slonimskyn kirjan ideana on esitellä erilaisia tapoja muodostaa synteettisiä asteikkoja (Slonimsky 1947). Kyseisestä teoksesta on tehty kitaristeille suunnattu versio *Thesaurus of Scales and Melodic Patterns for Guitar* vuonna 2013. Kyseinen versio esittelee alkuperäisen teoksen ideat nuottien lisäksi myös tabulatuureina (Celentano 2013). Mikäli alla olevan symmetrisen asteikon haluaa nähdä kolmiona, tulisi ajatella äänet 1–3 ensimmäisenä kolmiona, äänet 4–6 toisena kolmiona ja niin edelleen. Katso esimerkki:

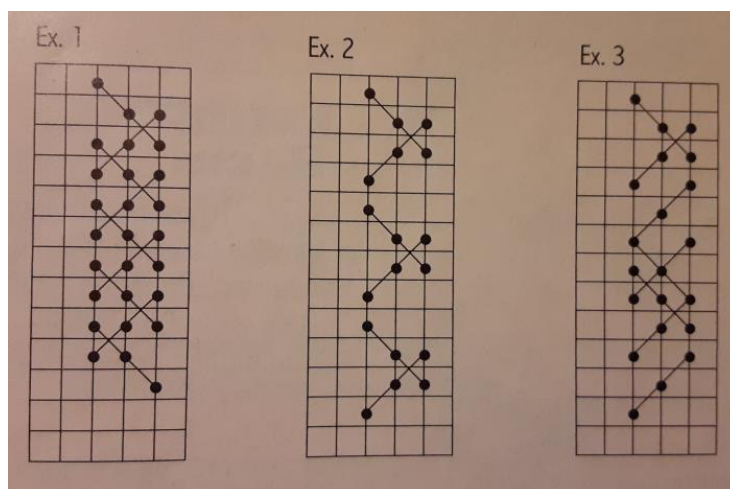
Kuvio 18. Thesaurus esimerkki (Celentano 2013).

Alla on demonstraatio asian tutkimisesta kolmioina:

Kuvio 19. Thesaurus kolmio

Howard Robertsilla on ollut geometriaan pohjautuva artikkeli *Guitar Player* -lehdessä joulukuussa 1975. En ollut tästä artikkelista tietoinen ennen kuin julkaisin Instagramissa geometrisen notaation ja audiota siitä, miltä se kuulostaa. Eräs amerikkalainen kitaristi lähetti minulle viestin kysyäkseen, olenko nähnyt tätä artikkelia, jossa on hieman samankaltainen idea. Sain häneltä kuvat artikkelista, ja mielestäni Robertsin notaatio on kenties kaikkein lähimpänä omaani, joka on tähän mennessä tullut vastaan. Katso esimerkki:

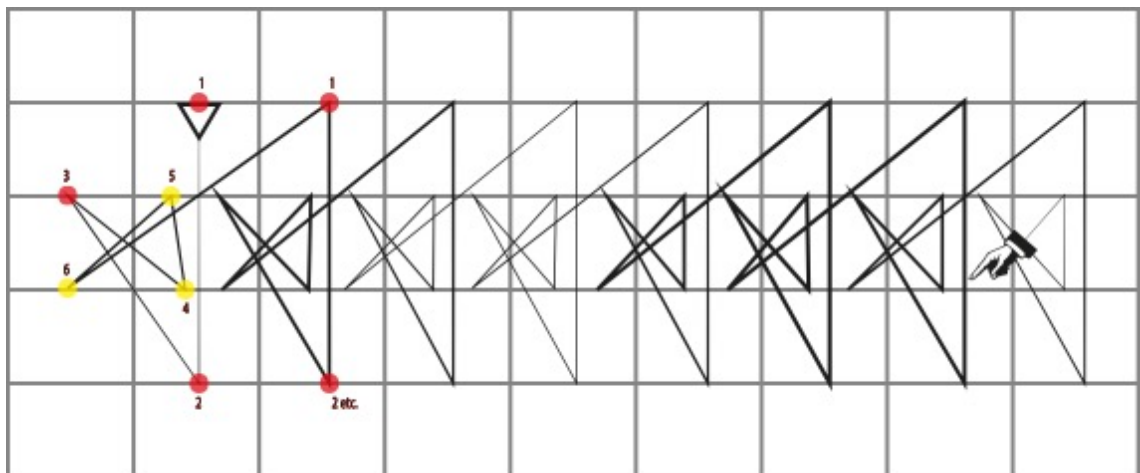
Kuvio 20. Howard Roberts esimerkki (Roberts 1975).

Yllä oleva esimerkki esittelee ikään kuin muotoa X ja sen käyttöä synteettisenä linjana. Robertsin tavoitteena artikkelin mukaan on rikkoa tällä lähestymistavalla vanhoja kulu-neita tapoja hahmottaa kitaran otelautaa. Howard rohkaisee artikkelissa myös kokeilemaan rohkeasti omia kuvioita sekä haastamaan valmiita kuvioita erilaisilla sormituksilla sekä erilaisilla plektratekniikoilla. (Roberts 1975, 83.)

5 Geometrianotaatio

Notaatiotapani pohjautuu konkreettisten geometrinen kuvioiden hyödyntämiseen kitaran otelaudalla. Notaatiotapani ei ilmennä rytmiä, vaan se osoittaa ainoastaan soitettavan linjan sävelet. Notaatio ei myöskään ilmennä atonaalisten ideoiden osalta sitä, mistä välistä kitaran otelaudalta muodot tulisi soittaa, vaan se jättää nämä seikat soittajan omaksi valinnaksi. Etydimuotoon kirjoitetut ideat voi lähtökohtaisesti kuitenkin soittaa tasaiseen pulssiin siten, että jokaisen äänen kesto on samanmittainen. Metodini on visuaalinen mutta myös konkreettinen erottuen siten esimerkiksi graafisesta notaatiotavasta (graphic notation), jonka ensimmäisenä käyttäjänä pidetään yleisesti John Cagea (Pryer 2011). Metodissani on kuitenkin myös yhteneväisyyksiä graafiseen notaatioon, koska ideani yksi elementti on alusta lähtien ollut visuaalisuus sekä musiikin ja kuvataiteen yhdistyminen. 1950-luvulla alkanut graafisen notaation käyttö otti vaikutteita modernista kuvataiteesta tuoden tyylillisiä elementtejä kuvataiteesta musiikkiin (Kojs, Juraj 2011, 65-72).

Olen tehnyt notaatiota Adobe Illustrator -ohjelmalla ja tässä esimerkki notaatiotavastani:

Kuvio 21. Geometria notaation esimerkki

Yllä oleva esimerkki sisältää kolmion muodon, joita samanväriset ympyrät ilmentävät. Numerot osoittavat, missä järjestyksessä nuotit on tarkoitus soittaa. Viiva pisteiden välillä osoittaa numeroiden apuna soitettavaa linjaa ja tuovat notaatioon visuaalista tyyliä. Viivasto on samankaltainen kuin tabulatuuriviivasto, jossa vaakaviivat edustavat kieliä siten, että ylin vaakaviiva on kitaran 1. kieli (ohuin kieli) ja alin viiva kitaran 6. kieli (paksuin kieli). Erona minun notaatiotavassani on se, että pystyviivat merkkäävät kitaran nauhoja,

kun taas tabulatuurinotaatiossa nauhoja ei ole merkitty, vaan numerot osoittavat, mistä välistä sävel soitetaan. Alla on esimerkki tabulatuuriviivastosta:

Kuvio 22. Tabulatuuriviivasto

Tabulatuureissa viivat esittävät kitaran kieliä. Ylin viiva on kitaran ohuin kieli ja alin viiva kitaran paksuin kieli. Soitettavat välit merkitään viivoille numeroin.

5.1 Notation kehityskaari

Varsin pian alettuaani käyttämään geometriaan pohjautuvia ideoita improvisaatiossa ja sävellyksessä tuli mieleeni ajatus siitä, että perinteinen nuotinnostapa ei palvele parhaalla mahdollisella tavalla tarkoitusta. Aloin merkitä muotoja tabulatuuri + geometrinen muoto -tyyppisellä tavalla, jotta ajatuksesta saisi kiinni helpommin, mikäli kanssasoittajan rooliin kuului myös geometriaan pohjautuva lähestymistapa. Ensimmäinen tekemäni notaatio geometrisestä ideasta oli sävellykseen ”Pyramids” tehty käsin kirjoitettu lappu. Tämä lappu on tehty kontrabasistille, ja kyseistä versiota sävellyksestä soitettiin suomalais-tanskalaisella triollani vuonna 2016 ensimmäisen kerran. Itse sävellyks on vuodelta 2015. Tässä nuotinnoksessa geometrisen muodon hahmo on kirjoitettu ainoastaan demonstroimaan improvisaatiossa käytettävää sävelmateriaalia. Kappaleen teema sekä muut ideat on notatoitu perinteisellä nuottikirjoituksella.

Sävellyks perustuu luvussa 3.2. esittelemääni ideaan, jossa legatot ja aksentit muodostavat polveilevan rytmien. Olen pyrkinyt esittämään aiheen kappaleen notaatiossa merkitsemällä kitaran vapaat kielet sävelien yläpuolelle. Lisäksi aksentit on merkitty nuottiin ilmaisemaan kappaleen rytmistä ideaa. Nuotista huomaa hyvin notaatiotavan kehityksen vaiheet, koska siinä on jopa kolme eri merkitsemistapaa käytössä. Melodia on notatoitu perinteisellä tavalla, kuten myös esimerkkilinja basistille. Koska notaatio ei kuitenkaan osoita sävellyksen pohjalla olevaa motiivia, joka on kolmion muoto, olen merkinnyt basolinjan myös tabulatuurilla sekä sen lisäksi piirtänyt kolmioita demonstroidakseni ideaa tabulatuurin taustalla. Alla on esitetty kuva kyseisestä notaatiosta:

time no changes! Pyramids

DB for example

solos: walking, time no changes

idea example

T 5 7 + open strings 0 5 0 7 etc.

A 6 6 6 6 0

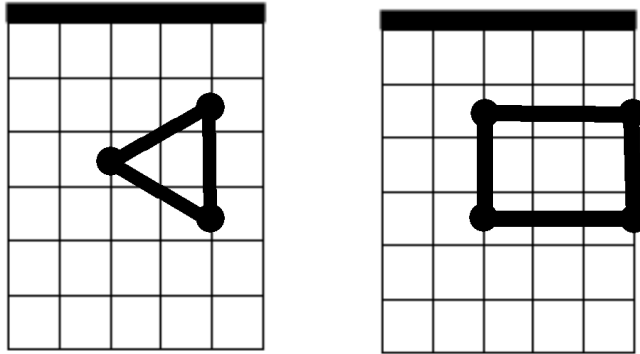
B 7 5 6 6 0 5 7 6 0

Kuvio 23. Käsin kirjoitettu notaatio

Seuraavalla sivulla esitetty notaatiotapa on peräisin vuonna 2017 tekemästäni opinnäytetyöstä OAMK:lle *Inspiraatiota soittamiseen – Opetusmateriaalia kitaralle* (Ruokangas 2017a). Opinnäytetyössäni on erilaisia harjoituksia kitaralle, ja tämä geometriaan pohjautuva idea on muotoiltu materiaaliin tällä tavalla:

Harjoitus 2.

Tee melodia soittaen erilaisia kuvioita otelaudalta. Kuvioita voi olla esimerkiksi kolmio, tai neliö. Kuvat havainnollistavat ideaa.

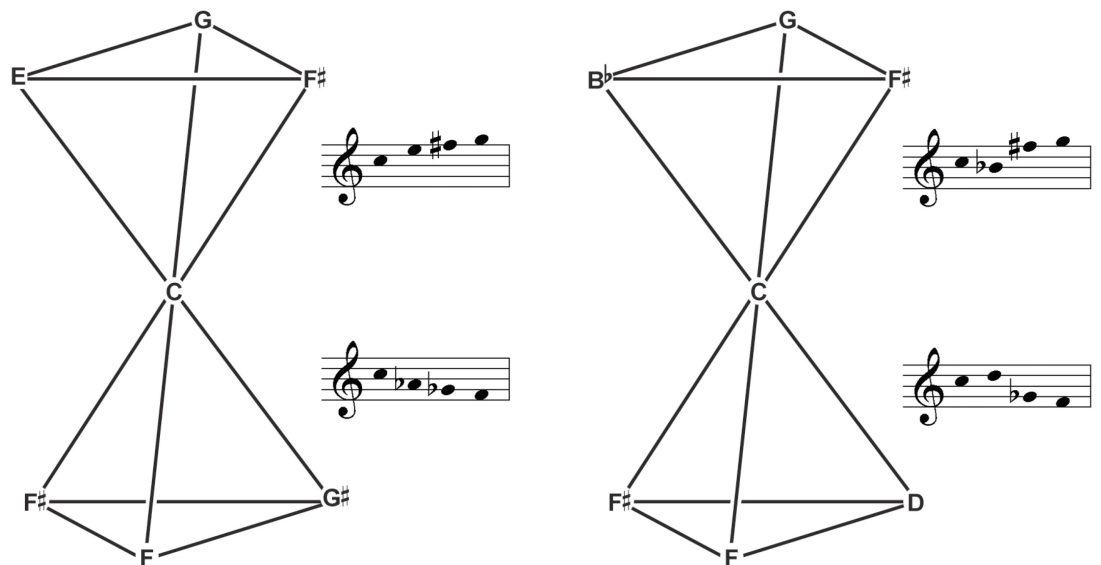
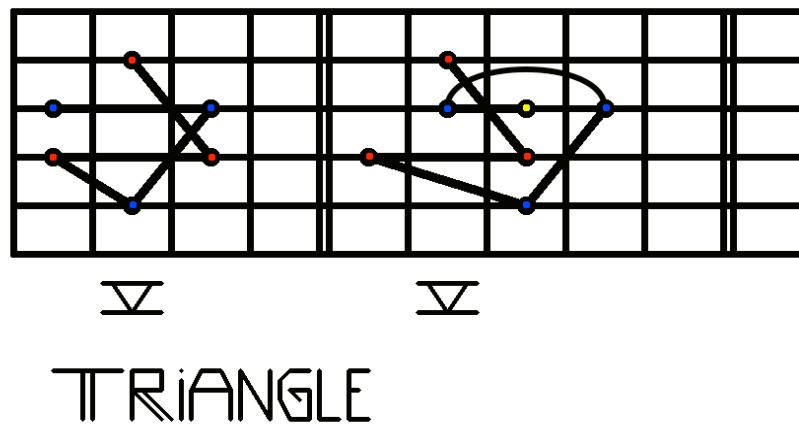

KUVA 23. Geometriset muodot otelaudalla

Kuvio 24. Harjoitus 2

Harjoitus on tehty Gimp-ohjelmalla, joka on bitti- eli pikseligrafiikkaan pohjautuva ohjelma. Notaation visuaalinen ilme on hyvin vaatimaton. Tästä syystä aloin käyttää vektorigrafiikkaan pohjautuvaa ohjelmistoa. Bittigrafiikassa kuva koostuu pikseleistä. Kuvan koko ilmoitetaan pikseleiden lukumäärän mukaan vaaka- ja pystysuunnissa. Mitä suurempi pikselikoko on, sitä enemmän kuva sisältää informaatiota ja sitä enemmän se vie myös kovalevyllä tilaa. Tästä syystä vinossa kulkevat viivat pikselöityvät helposti bittigrafiikkaan pohjautuvalla ohjelmistolla, ja notaatiossa se näyttää heikkolaatuiselta yllä olevan kuvan mukaisella tavalla. Adobe Illustrator sen sijaan perustuu vektorigrafiikkaan. Vektorigrafiikalla toteutettu kuva muodostuu matemaattisista lausekkeista. Tämä mahdollistaa suorien, käyrien, ympyröiden ynnä muiden muotojen piirtämisen ilman, että se suuremmaksi skaalatessa pikselöityy. Vektorigrafiikalla muodostetusta kuvasta ei tallennu joka ikistä pistettä kuten bittigrafiikassa, vaan ainoastaan päätepisteet, paksuus ja väri. Tallennettavaa dataa on siis huomattavasti vähemmän. (Pesonen 2013.)

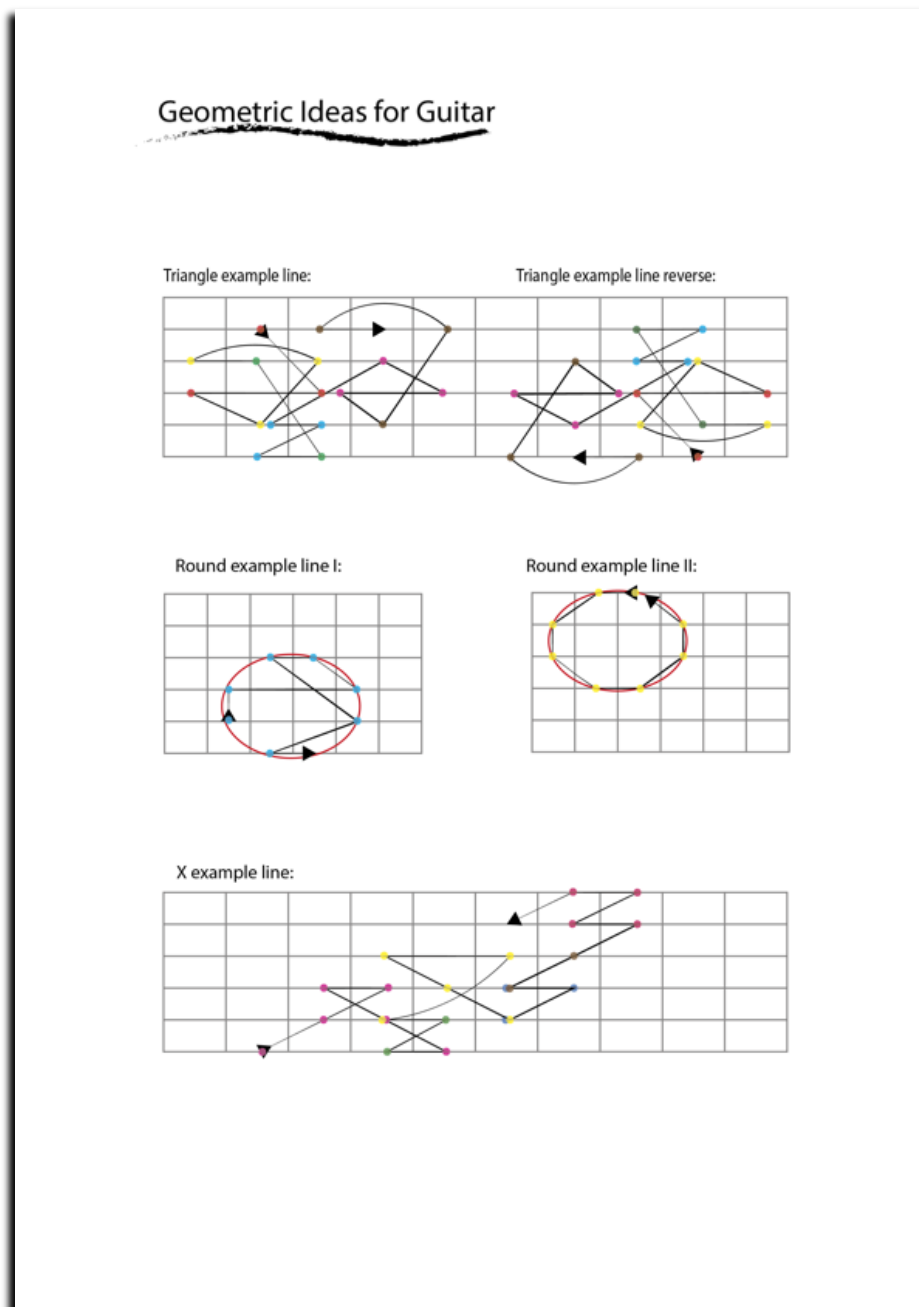
Seuraava esimerkki on minun sekä ranskalaiskitaristi Noel Akchoten yhteislevyn nuottikirjasta. Ylempi kuvio on minun Gimpillä tekemäni notaatio ja alempi kuvio Noelin versio kolmio-ideasta.

Kuvio 25. Nuotti projektistani Noel Akhoten kanssa

Yllä olevassa notaatitavassa linjan suuntaa ei ole määritetty, mutta se on jo muuten aika lähellä vallitsevaa notaatitapaani. Notaation ideana on demonstroida motiivia, jolla improvisaatio voi esimerkiksi teeman omaisesti alkaa. Visuaalisessa ilmeessä on suuri ero verrattuna Adobe Illustratorilla tehtyyn vallitsevaan notaatitapaan.

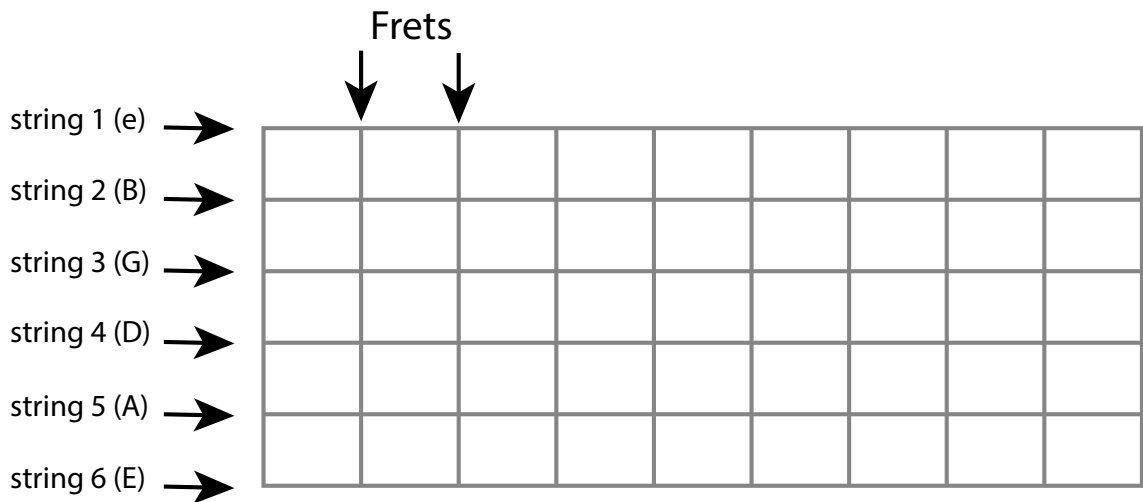
Seuraava esimerkki on tehty ”Geometric Ideas for Guitar” Bandcamp -julkaisun liitteeksi. Kyseinen albumi on kokeilu, jossa kaikki improvisaatiot perustuvat johonkin konkreettiseen muotoon. Tämä notaatio on ensimmäinen versio, joka on tehty Illustratorilla. Erona vallitsevaan notaatiotapaan on ainoastaan nuolten visuaalinen ilme sekä numeroiden puuttuminen. Vallitsevassa tavassa numerot osoittavat soitettavien sävelten järjestyksen nuolen tukena. Alla olevasta esimerkistä näkee hyvin eron aiempiin pikseligrafiikalla toteutettuihin notaatiomalleihin. Katso esimerkki alla:

Kuvio 26. Geometric Ideas for Guitar

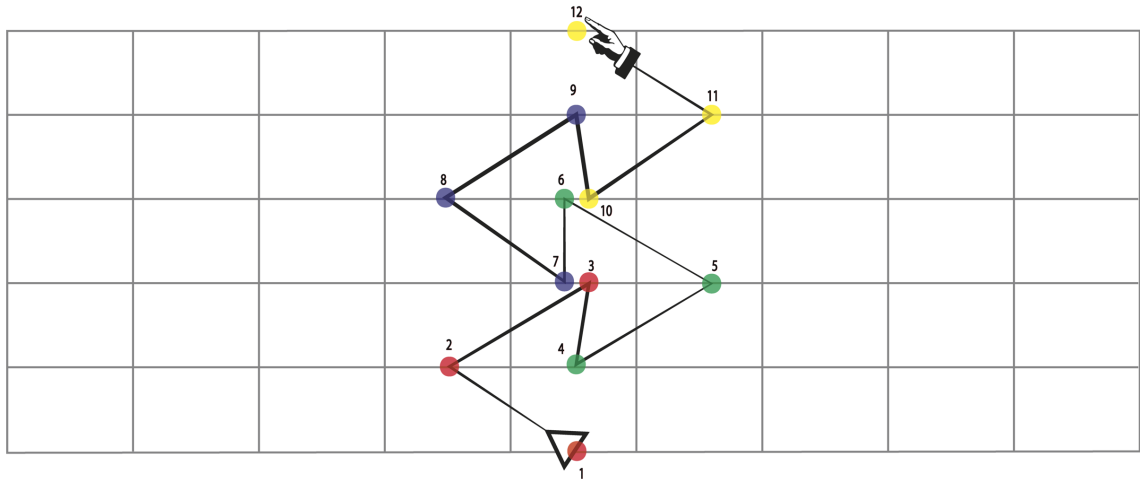
5.2 Vallitseva notaatiotapa ja sen kuvaus

Notaatiotapani ruudukko, johon geometriset muodot ovat sijoitettu on monelta osin samankaltainen kuin tabulatuuriviivasto. Ylin vaakasuuntainen viiva kuvastaa kitaran ohuinta kieltä (string 1) ja alin taas kitaran paksuinta kieltä (string 6). Pystyviivat erottavat notaatoruudukkoni tabulatuuriviivastosta, jossa nauhoja ei ole merkitty viivastoon. Minun ruudukossani pystyviivat kuvaavat kitaran nauhoja (frets), mutta en ole merkinnyt tietoisesti, mistä välistä harjoitukset tulisi soittaa. Materiaaliin tutustuja saa siis vapauden kokeilla eri asemista samaa harjoitusta. Tämä ajatus tukee filosofiaa materiaalin käyttötarkoituksesta atonaalisessa ympäristössä, mutta kannustan myös kokeilemaan linjoja halutessaan eri sointutyypin päälle. Alla kuva notaatiotapani ruudukosta:

Kuvio 27. notaatoruudukko

Alla olevassa esimerkissä muotona on kolmio, joka muodostuu kolmesta samanvärisestä pisteestä. Kyseinen etydi on tarkoitus aloittaa punaisesta pisteestä, jonka vieressä on numero 1. Tämän jälkeen sävelet soitetaan numeroiden sekä nuolen viivan osoittamassa järjestyksessä. Linjan viimeistä säveltä osoittaa sormi. Värien ainoa tarkoitus on osoittaa geometrinen muoto, jota kyseisessä etydissä harjoitellaan. Värit vaihtelevat eri harjoituksissa, ja ainoa syy tälle on puhtaasti esteettinen. Myös nuoli sekä viivan profiili ovat esteettisiä valintoja ja korostavat visuaalisen puolen merkitystä notaatiotapani taustalla. Ympyröissä yksityiskohtana on läpinäkyvyys, jonka huomaa katsoessa nuolen viivaa, joka näkyy ympyröistä läpi. Myös numeroiden ilmeeseen on panostettu lisäämällä niihin punainen varjostus, joka valitettavasti pienen kokonsa vuoksi ei juuri erotu valmiissa notaatiossa. Katso alla esimerkkietydi aiheesta kolmio:

Kuvio 28. Esimerkki notaatiotavastani

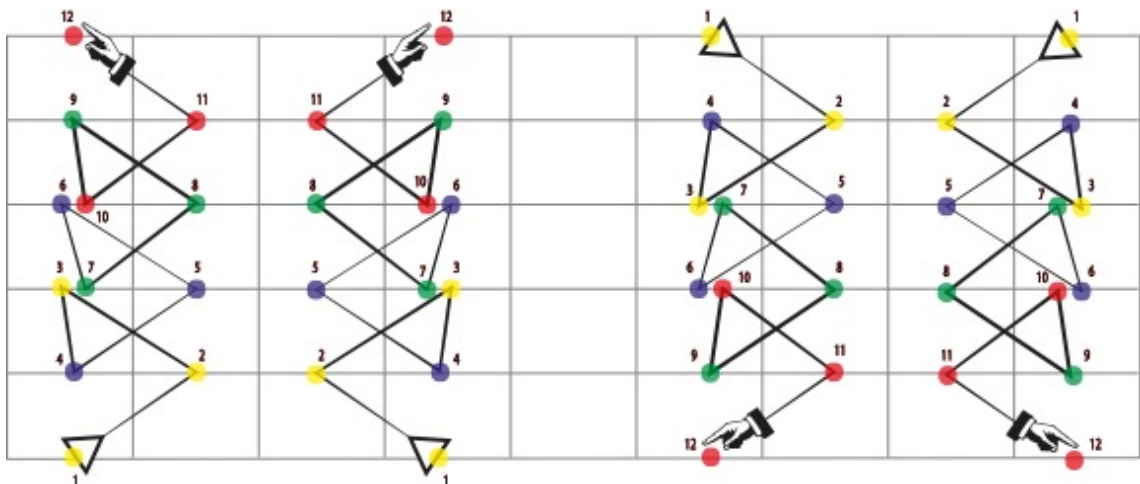
6 Valmis notaatiomateriaali

Kaikki notaatiomateriaalin linjat perustuvat kitaran otelaudalle sijoitettuihin konkreettisiin geometrisiin muotoihin. Olen käyttänyt itse tämän tyyppisiä ideoita ulossoittoihin tonaalisessa musiikissa sekä vapaan improvisaation rakennusmateriaalina atonaalisessa ympäristössä free jazzin sekä avantgarde-jazzin puitteissa. Materiaali on jaettu viiteen eri geometriseen muotoon: kolmio, suorakulmio, viiva, ruutu sekä ympyrä. Jokaisen muodon perässä on kyseiseen muotoon pohjautuvia etydejä, joiden ei ole sellaisinaan tarkoitus olla musiikkia, vaan ne esittelevät muodon soundia ja antavat sormille helpon lähestymistavan harjoitella aihetta. Materiaalin loppuosa koostuu vapaista linjoista, joiden ideana on demonstroida geometrinen muotojen käytännön sovellustapoja. Muodot eivät perustu mihinkään musiikin teoreettiseen ilmiöön, vaan ne ovat valikoituneet sen mukaan, mitä muotoja olen itse käyttänyt ja mistä olen löytänyt itselleni mielekkäitä sävyjä atonaalisen sävelkielen tueksi. Itse materiaali on kirjoitettu kokonaan englanniksi. Perusajatus kirjan sisällön opettelussa on se, että oppimateriaalini ideat tulisi ottaa vastaan sellaisinaan ja niitä ei ole tarkoitus koittaa analysoida musiikin teorian kautta liiaksi. Opinäytetyöni ei-julkisessa videossa demonstroin improvisaatiota käyttäen hyväksi ruudun muotoa. Improvisaatio videolla pohjautuu muuten puhtaasti kyseiseen muotoon, mutta lisäksi soitan nopeampia linjoja erinäisiä ideoita hyväksi käyttäen. Ruudun muoto on kuitenkin mielestäni selkeästi nähtävissä sormieni liikkeestä otelaudalla ja video on tehty nimenomaan havainnollistamaan yhteen muotoon pohjautuvaa improvisaatiota.

Filosofiani työn taustalla pohjaa aiemmin kertomieni nuottimateriaalien lisäksi myös zen-filosofiaan, jossa harjoituksia eri lajeissa ei tule kyseenalaistaa, vaan harjoituksia tehdään, koska opettaja niin sanoo. Metodissa antaudutaan ikään kuin mestarin ohjaukseen. Kyseistä asiaa voi valaista esimerkiksi mielikuvalla, jossa uutta asiaa opetteleva ihminen riisuu itseltään vaatteet pois mennessään luolaan. Oppija ei siis ota mitään mukaansa vanhasta itsestään, vaan menee täysin alastomana kohti uutta. Saatuaan opeteltavaa asiaa varten eväitä oppilas tulee vuosien harjoittelun jälkeen ulos luolasta ja katsoo sitten, mitä on oppinut. Asioiden kyseenalaistaminen liian aikaisessa vaiheessa pilaa mahdollisuuden uuden oppimiseen. Olen itse omaksunut näitä oppimisfilosofioita aiemmilta opettajiltani. Eugen Herrigel käsittelee hienosti aihetta kirjassaan Zen ja jousella ampumisen taito. Kirjassa saksalainen filosofian professori tutustuu zeniin 1920-luvun Japanissa opiskelemalla usean vuoden ajan jousella ampumista. Kirjassa kerrotaan kokemuksista kyseisenä ajanjaksona, ja itselleni teos on ollut aikanaan merkittävä oman oppimisen välineenä. (Herrigel 2008, 9.)

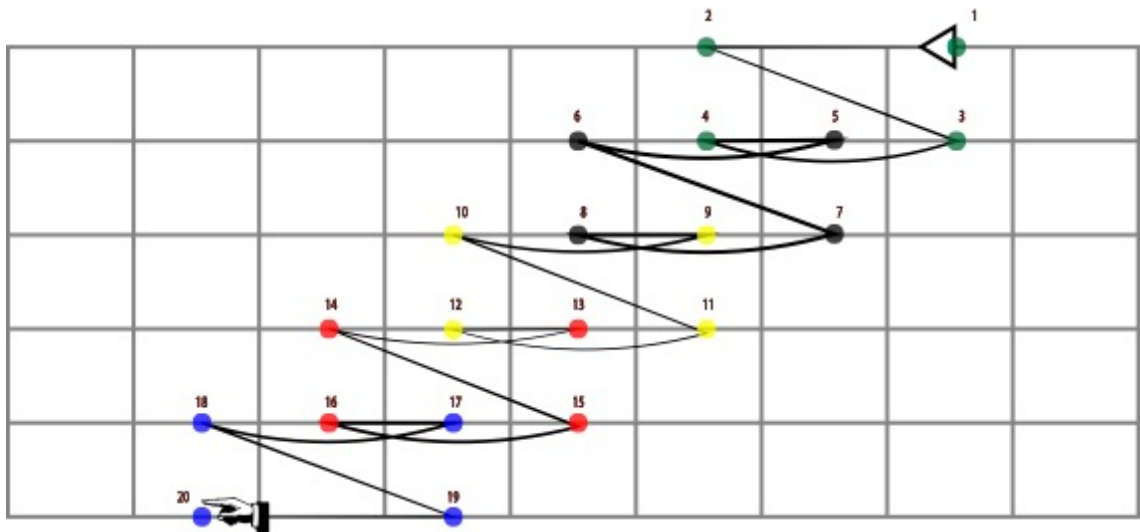
6.1 Esimerkit muodoista

Alla on esimerkit kaikista materiaalin muodoista lyhyiden selitysten kera. Ensimmäisenä muotona on kolmio. Kyseisellä sivulla on neljä etydiä aiheesta. Etydit ovat käytännössä samaan ideaan pohjautuvia, mutta eri etydeissä kuvio on käännetty eri päin. Ensimmäiset kaksi etydiä etenevät alhaalta ylöspäin ja kaksi viimeistä päinvastoin ylhäältä alas. Kolmio alla esitetyissä etydeissä muodostaa septimisointuja, mikäli niitä haluaa tarkastella teoreettisesta näkökulmasta. Muotoa on kuitenkin käytännössä tarkoitus rikkoa siten, että sointumaisuus rikkoutuu. Katso esimerkki:

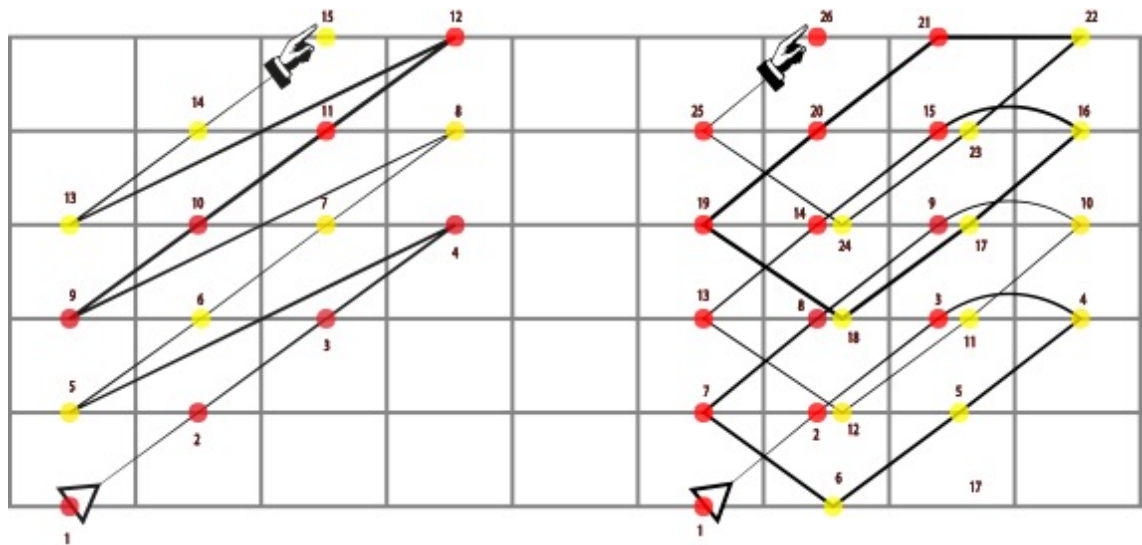
Kuvio 29. Esimerkkimuoto 1. kolmio

Seuraavassa esimerkissä on esitetty etydi suorakulmion muodon ympärille. Mikäli kyseistä muotoa haluaisi analysoida teoreettisesti, voisi ajatella, että kyseessä on pentatoninen idea, jota siirrellään tritonuksella alaspäin. Koska kitaran kielten välit säveltasojen suhteen eivät ole symmetriset, osa vaihdoksista tapahtuu tritonuksen sijaan puhtaalla kvartilla. Tämä selventää hyvin syytä siihen, miksi tässä yhteydessä teoretisointi ei ole järkevää eikä perusteltua. Tämä erottaa metodin myös pieneltä osin Thesauruksen ideasta, jossa intervallisuhteet säilyvät. Katso esimerkki:

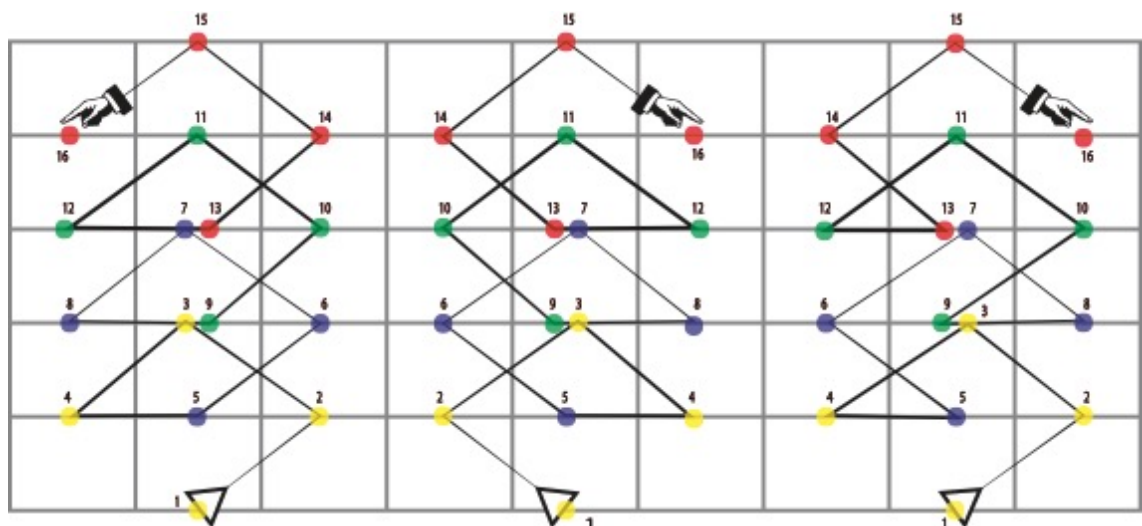
Kuvio 30. Esimerkkimuoto 2. suorakulmio

Seuraavan esimerkin muoto on viiva. Kyseisissä kahdessa harjoituksessa melodialinja etenee alhaalta ylöspäin. Ensimmäinen etydi liikkuu koko ajan alhaalta ylöspäin. Toisessa harjoituksessa sen sijaan linja etenee ensin ylöspäin ja seuraava viiva lähtee takaisin alaspäin. Alla olevan esimerkin jälkimmäinen harjoitus on myös erinomainen sormiharjoitus. Jotta harjoituksen voi soittaa nopeasti, on järkevää käyttää kaikkia vasemman käden sormia, mikä tekee siitä hyvän tekniikkaharjoituksen. Katso esimerkki:

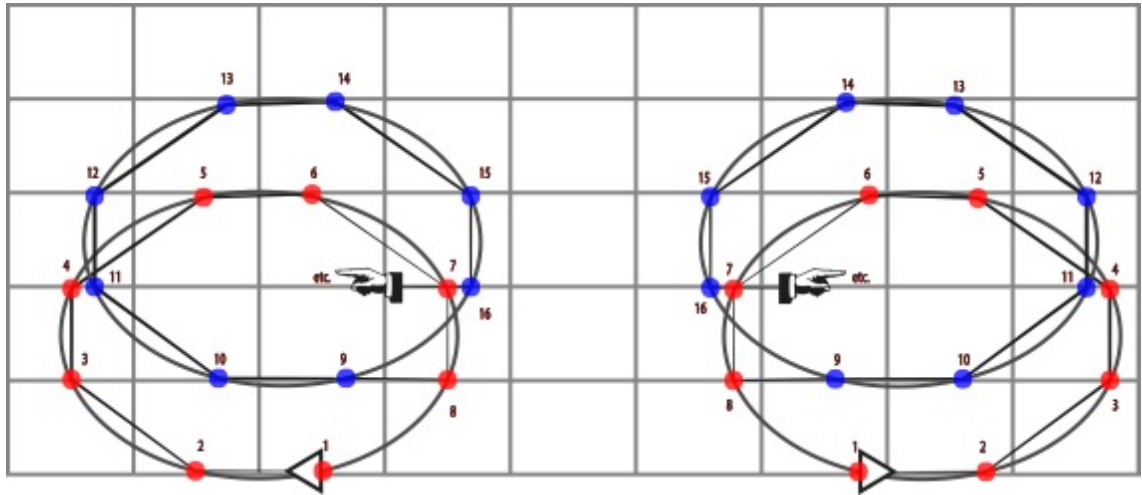
Kuvio 31. Esimerkkimuoto 3. viiva

Neljäs muoto on ruutu. Alla olevassa esimerkissä harjoitellaan ruutukuvion eri variaatioita alhaalta ylöspäin. Jokaisesta muodosta on notaatiomateriaalissa harjoituksia molempiin suuntiin. Ruutuetydit pohjautuvat periaatteessa samaan äänimaisemaan kuin edellä esitetyt kolmioetydit. Ruutuetydien soundi pohjautuu teoreettisesti analysoituna septimisointuun, jossa on lisäsävel #11. Katso esimerkki:

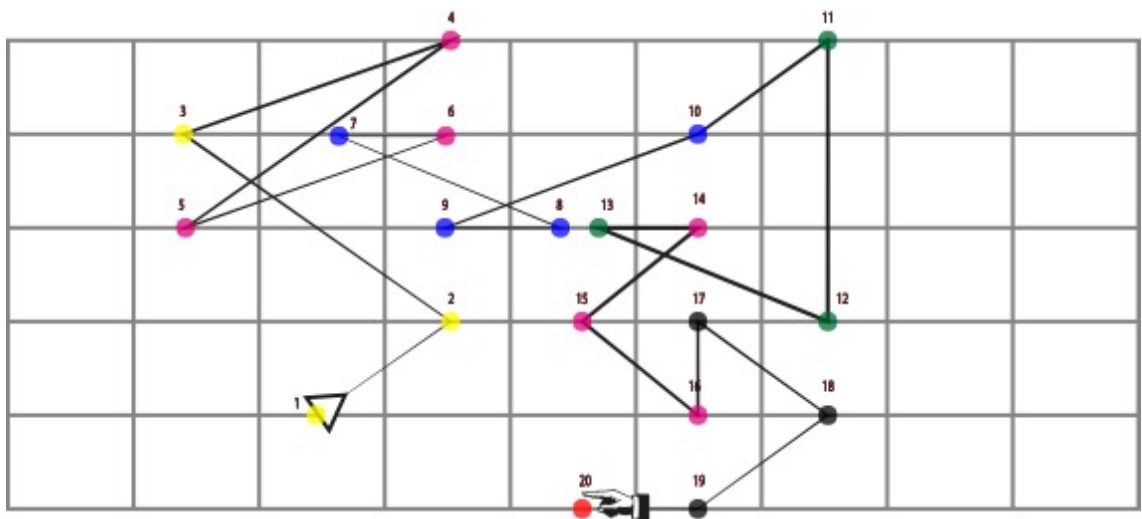
Kuvio 32. Muotoesimerkki 4. ruutu

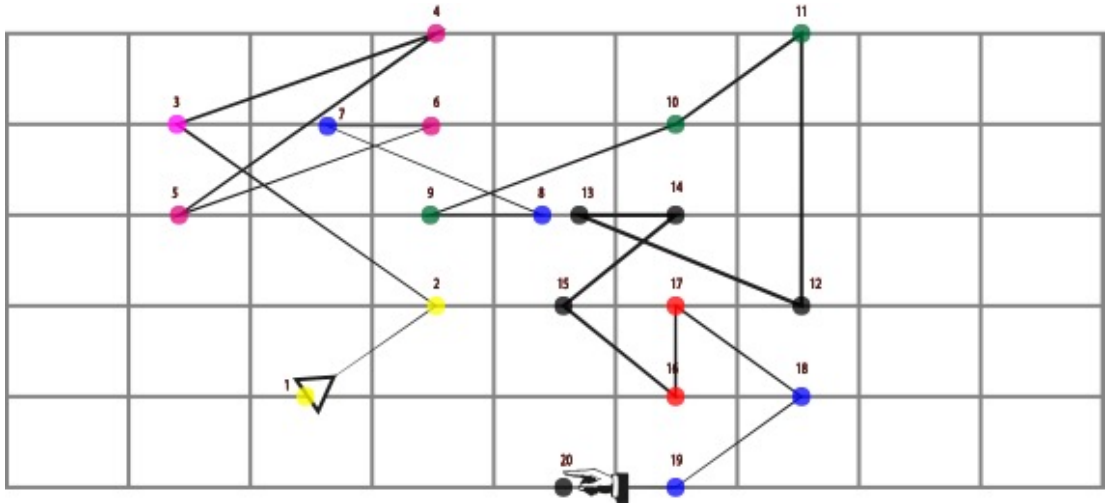
Viimeinen muoto on ympyrä. Mielestäni kyseinen muoto on konkreettisin, koska kuulo-kuva ympyrästä kuulostaa pyörivältä. Sävelet pyörivät alhaalta ylös, ja toistuessaan kuvio muodostaa pyörimisliikkeen kaltaisen soundin. Katso esimerkki:

Kuvio 33. Muotoesimerkki 5. ympyrä

Muotoetydien jälkeen tulee osio, joka esittelee eri muotoja yhdisteleviä ”vapaita linjoja”. Vapaat linjat -osio sisältää musikaalisia esimerkkejä linjojen käytöstä. Kyseisten linjojen on tarkoitus demonstroida sitä, kuinka etydien materiaalia voi käytännössä hyödyntää erinäisissä musiikillisissa ympäristöissä. Useimmat vapaat linjat pohjautuvat johonkin tiettyyn kuvioon, kuten esimerkiksi alla oleva linja pohjautuu pääasiassa kolmion muotoon. Vapaat linjat voi kuitenkin halutessaan ajatella useamman eri kuvion kautta, koska kyse on lopulta siitä, kuinka moni sävel on samanvärisellä pallolla esitetty. Alla on esimerkki, jossa sama linja on esitetty kahdella eri tavalla:

Kuvio 34. Vapaa linja esimerkit

Ensimmäinen tapa merkitä linja pohjautuu kolmioihin ja toisessa merkitsemistavassa muodot on jaettu ensin keltaiseen viivaan, pinkkiin suorakulmioon, siniseen viivaan ja niin edelleen. Yllä oleva esimerkki kuvastaa hyvin sitä, että muodot ovat vain eräänlainen sisäinen motiivi, ja ei ole yhtä oikeaa tapaa hahmottaa niitä. Etydien tarkoitus on juuri se, että opiskelija saa muodot sormiin ja pystyy sitten itsenäisesti hyödyntämään linjoja eri tavoilla omassa soitossaan ja ilmaisussaan.

6.2 Harjoitteluohjeet

Materiaali sisältää myös harjoitteluohjeita, jotka kertovat materiaalin luonteesta ja siitä, miten niitä tulisi harjoitella ja mihin niitä voi kokeilla käytännössä soittaa. Kirjan etydit on tehty mahdollisimman yksinkertaisiksi demonstroidakseni eri kuvioita yksi kerrallaan. Kun opiskelija on saanut opeteltavan kuvion ideasta kiinni, on tarkoitus vapaasti muuttaa sävelten järjestystä, linjan suuntaa, jättää säveliä pois tai toistaa säveliä. Kannustan ohjeistuksessa myös kokeilemaan kuvioiden liikuttamista kromaattisesti ylös- ja alaspäin. Etydit on tarkoitus harjoitella ensin staattisella rytmillä ja sen jälkeen kokeilla eri aika-arvoja sekä tempoja. Jokainen kuvio tulisi hallita niin hyvin, että sillä pystyy soittamaan vapaasti linjoja käyttäen hyödyksi vain yhtä kuviota. Kuviot alkavat toki muistuttaa variaation kautta toisiaan. Mikäli esimerkiksi otamme ruutukuvioista yhden äänen pois, siitä tulee käytännössä kolmio. Mikäli otamme kolmiosta yhden äänen pois, siitä tulee viiva ja niin edelleen. Vapaat linjat -osio sisältää melodiafraaseja, joita olen muodostanut etydien pohjalta. Näiden linjojen on tarkoitus havainnollistaa, kuinka etydien muotoja pystyy käytännössä soittamaan. Ohjeistuksessa kerron myös hieman materiaalin filosofisesta puolesta, jota avasin luvun alkupuolella.

7 Itseopiskelumateriaalin testaaminen

Testasin nuottimateriaalini toimivuutta testiryhmällä, joka koostui kitaristeista sekä yhdestä harmonikan soittajasta. Testiryhmä sai allekirjoitettavakseen ennen kokeilua tutkimuslupasuostumuksen sekä haastattelulupalomakkeen. Haastatteluluvassa kerroin, mihin haastattelujen tuloksia käytetään ja mitä tutkimuksessa tutkitaan. Kaikki testiryhmän edustajat esiintyvät tutkimuksessani nimettöminä.

Jaoin materiaalia sekä klassisille että pop & jazz -kitaristeille, koska olen saanut vaikutteita nuottimateriaalille niin klassisen kuin jazz-kitaran osa-alueilta. Testiryhmä koostui kahdesta soittokaveristani sekä yhdestä entisestä oppilaastani. Alun perin testiryhmässä kuului olla kahden kitaristin sekä harmonikan soittajan lisäksi basisti, mutta hän joutui valitettavasti jäämään kokeilusta pois. Halusin testiryhmän muodostuvan mahdollisimman erityyppisen soittotaustan omaavista henkilöistä. Yksi testiryhmän jäsen oli jazziin erikoistunut kitaristi, yksi klassisen kitaran soittaja, ja harmonikan soittaja oli pääasiassa kansanmusiikkiin erikoistunut muusikko. Pääkohdat, joita halusin tutkia, olivat kehittämäni notaatiotavan selkeys sekä materiaalin toimivuus itseopiskelumateriaalina. Jaoin lokakuussa 2020 tekemääni itseopiskelumateriaalia testiryhmälle. Annoin nuottimateriaalin lisäksi testiryhmän jäsenille ainoastaan englanninkielisen ”Introduction” osion luettavaksi, jotta testaus itseopiskelumateriaalina vastaisi mahdollisimman realistista tilannetta, jossa ainoa ohjeistus on oppimateriaalin alun ohjeistusteksti.

Testausjakson jälkeen haastattelin testiryhmän jäseniä yksitellen ja kysyin notaatiotavan ymmärrettävyydestä, mahdollisista käyttökohteista, siitä, miten kukin voisi kuvitella käyttävänsä materiaalia omassa musiikillisessa työssään, sekä kehitysideoita työn tueksi. Olin laittanut itselleni haastattelun kysymykset ylös, mutta varsinaisessa haastattelutilanteessa annoin keskustelun kulkea omalla painollaan aiheesta toiseen, kuitenkin siten, että kaikki kysymykset tulivat käsitellyiksi. Haastateltavat eivät saaneet kysymyksiä ennakoon, vaan kuulivat ne vasta varsinaisessa haastattelutilanteessa. Haastattelut kestivät noin 30-45 minuuttia ja haastateltavilla sekä minulla oli soittimet mukana, jotta erityyppisten sekä ideoiden demonstroiminen oli helpompaa. Pääpaino oli kuitenkin soittamisen sijaan puhumisella ja ideoiden läpikäymisellä verbaalisesti.

7.1 Testaustuloksia

Testaajien mielestä notaatiotapa oli varsin selkeä ja helposti ymmärrettävä. Jokainen testiryhmän edustaja pystyi näyttämään soittimellaan ymmärtäneensä notaatiotavan tarkoitetulla tavalla. Uskoisin, että notaation selkeys johtuu pääasiassa siitä, että kielet ovat merkattu samalla tavalla kuin tabulatuureissa. Nuoli ja numerot tekivät äänten järjestyksen seuraamisesta entistä selkeämpää. Ainoa asia, joka mietitytti erästä testiryhmän klassista kitaristia, oli sormitusten merkitsemisen puute. Klassisen puolen kitaristi olisi toivonut notaatioon sormituksia, koska hän on tottunut siihen, että kappaleissa vasemman käden sormitukset merkitään nuottiin. Sormitusten merkitsemistä eri värein siis ehdotettiin, mutta tämä rikkoisi geometrisen muodon ilmentämisen eri värein, joten en nähnyt siinä järkeä. Koko materiaalin idea on muutenkin kannustaa kokeilemaan erilaisia tapoja lähestyä kitaran geometristä luonnetta ja liiallinen merkitseminen rikkoisi tätä filosofiaa vastaan. Itse olen myös pop & jazz -koulutuksen saaneena tottunut siihen, että toiselle sopii paremmin eri sormitukset kuin toiselle, joten myös sormitusten osalta materiaali jättää soittajalle vapaat kädet. Notaatiotapani ei myöskään ota rytmeihin kantaa, mutta ideana on soittaa etydit ensin tasaisella pulssilla ja sitten vapaasti eri aika-arvoja varioiden tai "no time" -feelillä.

Tekemäni materiaalin toimivuus itseopiskelumateriaalina vaatii siihen perehtyvältä itseohjautuvuutta. Itseohjautuvuudella tarkoitetaan Martelan ja Jarenkon mukaan kykyä toimia omaehtoisesti ilman ulkopuolisen ohjauksen ja kontrollin tarvetta. Itseohjautuvuus edellyttää oppijalta motivaatiota. Tahtotilan oppia uutta tutkittavaa asiaa täytyy tulla sisältäpäin, koska itseopiskelu on aina oppijan itse valitsemaa. Tämän lisäksi oppiminen edellyttää päämäärää sekä tavoitetta, jota kohti pyrkiä. Opiskelijalla tulee olla myös tarvittavaa osaamista aiheen parista entuudestaan. (Martela ja Jarenko 2017, 12.) Tässä tapauksessa oppimateriaalini toimii itseopiskeluun parhaiten, mikäli oppijalla on jazz-osaamista jo entuudestaan ja hänen pyrkimyksensä on käyttää tekemääni itseopiskelumateriaalia atonaalisen improvisaation opiskeluun. Mikäli näitä taitoja ei löydy, materiaalista on vaikea saada haluttua sisältöä ulos ilman opettajan ohjausta.

Testiryhmän klassinen kitaristi ajatteli, että materiaali toimisi hänelle parhaiten sormiharjoitusten roolissa, eikä niinkään improvisaatiomateriaalina. Osa etydeistä on myös omasta mielestäni erittäin hyviä tekniikkaharjoituksia ja olen soveltanut niitä omassa opetuksessani tämän kaltaiseen tarkoitukseen. Muut testiryhmän jäsenet näkivät käyttökohteen nimenomaan improvisaation opiskeluvälineenä. Tälle osalle ryhmää materiaali

toimi siis juuri tarkoittamallani tavalla. Kyseiseen tarkoitukseen on olemassa tietojeni mukaan varsin vähän oppimateriaalia tarjolla. Tekemäni itseopiskelumateriaali tarjoaa tähän aukkoon yhden selkeän näkökulman tutkia aihetta, ja se soveltuu myös perinteisessä opettajan ohjauksessa tapahtuvassa opetuksessa varsin monentasoisten soittajien improvisaatiotaitojen kehittämiseen. Materiaalini poikkeaa myös siinä mielessä suurimmasta osasta oppimateriaaleja, että se ei pohjaa mihinkään musiikilliseen teoriaan, vaan kannustaa luovaan kokeiluun soittimen luonnetta hyväksi käyttäen.

Testiryhmässä oli mukana myös harmonikan soittaja, koska halusin kokeilla, voisiko materiaalia käyttää esimerkiksi abstraktina inspiraationotaationa muille soittimille. Testiryhmään valittu soittaja on alansa huippu, ja testaajan hurjan osaamistason ansiosta notaation käyttö luonnistui yllättävän hyvin haitarille. Ensin harmonikan soittaja oli miettinyt, että kuviot eivät toimi, koska harmonikalla kromaattisesti siirrellynä säveltasot säilyvät symmetrisinä koko ajan. Kun asiaa tutkittiin yhdessä, kuviot toimivat lopulta hyvin samaan tyyliin harmonikalle ja kitaralle. Harmonikassa on myös näppäimistö, johon geometrisia muotoja on verraten helppo sijoittaa, joten sikäli mielestäni notaatio sopii hyvin kyseiselle instrumentille. Aiomme tulevaisuudessa kokeilla säveltää kitara-harmonikkaduolle geometriaan pohjautuvia teoksia, ja nähtäväksi jää, miten sellainen tulee toimimaan. Testiryhmän harmonikan soittajalle oli myös tullut idea, että geometrisiä muotoja voisi suoraan kääntää ja kirjoittaa harmonikalle tarkoitettuun muotoon.

Materiaalini yksi tavoite on herättää inspiraatiota ja uusia ideoita. Tarkoitus ei ole käyttää materiaalia ainoastaan siten, miten olen sen kirjoittanut, joten materiaali täytti hienosti tehtävänsä tässä kokeilussa.

7.2 Johtopäätökset testauksesta

Rhonda Mizok-Taylor on tutkinut työssään ”Promoting self-directed learning in adult piano instruction” pianon soiton itseopiskelun suunnattuja materiaaleja ja tehnyt niistä havaintoja. Suurin osa oppimateriaaleista tarjoaa tarpeeksi ohjeistusta, jotta aikuinen opiskelija ymmärtää aiheen sekä sen sisällön. Opiskelijalle annettiin kuitenkin hyvin vähän työkaluja itseopiskeluun varsinaisen oppaan ulkopuolella. Tällä Mizok-Taylor viittaa siihen, että itseopiskelumateriaalin olisi hyvä tarjota työkaluja aiheen tutkimiseen omillaan ilman opasta. Myös aiheeseen liittyvän musiikin kuunteluun annettiin vinkkejä hyvin suppeasti. Aiemmin hankitun osaamisen soveltamista oppikirjan aiheeseen oli myös hyvin niukasti. (Mizok-Taylor, 2018.)

Nämä tiedot auttoivat oman työni valmistamisessa ja herättivät myös ajattelemaan sitä, keille ja minkä tasoille opiskelijoille materiaalini on oikeastaan suunnattu. Materiaalin alkuun annettu info sekä asian selittäminen tulevat käytännössä rajaamaan kohderyhmän. Mitä suppeampi asian esittelyosio on, sitä enemmän materiaali suuntautuu ammattitason opiskelijoille ja soittajille. Toisaalta ajatuksenani on ollut pitää materiaali itseopiskelun välineenä mahdollisimman abstraktina.

Työtäni tehdessä pohdin oppimateriaalini soveltuvuutta itseopiskeluun muun muassa sen kautta, onko opetettavat asiat selkeästi esitetty. Testiryhmän vastausten ja demonstraatioiden perusteella pystyin toteamaan, että notaatiotapa on selkeä kitaristeille, jotka ovat pitkälle opiskelleita. Se, soveltaisiko materiaali aloitteleville kitaristeille tai edes ammattiopintojensa alussa oleville soittajille, jäi testausjakson aikana epäselväksi. Toisaalta koen, että materiaalin ei tarvitse sopia itseopiskeluun muille kuin ammattitason soittajille. Toinen selkeä rajausta työssäni on se, että se on tarkoitettu itseopiskelumateriaalina lähtökohtaisesti atonaalisen sävelmaailman opiskeluun. Nämä seikat rajaavat kohderyhmää huomattavasti, mutta toisaalta kitaransoiton ”perusopuksia” on muutenkin maailma puolillaan. Nuottimateriaalini ei ota kantaa myöskään musiikin tulkintaan. Alun perin ajattelin tehdä nauhoitteita nuottimateriaalin tueksi, jotta opiskelija voisi kuunnella, millaista äänimaisemaa olen itse luonut kyseisiä ideoita hyväksi käyttäen. Mietin myös, pitäisikö materiaalin tueksi liittää lista kuunteluesimerkeistä. Kysyin testiryhmältä, tulisiko heidän mielestään materiaalin tukena olla äänite, ja kaikki ryhmän jäsenet olivat sitä mieltä, että ei. Syy tälle oli se, että testiryhmäläiset ajattelivat, että audiomateriaali rajoittaisi opiskelijan mielikuvaa siitä, miten ja mihin geometrisia ideoita voi käyttää. Osa sanoi myös äänitteessä piilevän riskin siihen, että materiaalia opiskeleva saattaisi alkaa jäljittelemään äänitteen ideoita liaksi.

Kaiken kaikkiaan tekemäni opas on täynnä rajoituksia ja toimii itseopiskeluun suhteellisen rajoitetulle kohderyhmälle. Uskon kuitenkin, että opettajan ohjauksella materiaalin käyttökohteet ovat hyvin laajoja, ja näin ollen opas tulee täyttämään tehtävänsä mainiosti. Lisäksi uskon, että materiaalillani voi olla yksittäisille taiteilijoille suurikin merkitys, mikäli he saavat sen käsiinsä oikeassa kohtaa musiikillista kehityskaartaan. Pienet asiat voivat muuttaa taiteilijan suuntaa oikeassa kohdassa ratkaisevasti, kuten omalla kohdallani esimerkiksi Joe Diorion kirja. Mikäli materiaalia haluaisi tulevaisuudessa kehittää laajemmalle kohderyhmälle sopivaksi, voisi siihen liittää esimerkiksi tabulatuurikirjoituksen geometrisen notaation tueksi. Tabulatuurilla voisi myös ottaa kantaa rytmikkaan tarkemmin.

Myös nopeampien atonaalisten linjojen liittäminen osaksi työtä on käynyt mielessäni tulevaisuutta ajatellen. Näitä ideoita en lisännyt tähän versioon, koska niitä ei voi notatoida geometrianoitaatiollani selkeästi. Myös geometrian linkittäminen selkeämmin tonaaliseen ympäristöön voisi olla kehittämisideana varteen otettava tulevaisuudessa. Näillä keinoin materiaalini käyttäjäkuntaa voisi laajentaa helposti nimenomaan itseopiskelumateriaalia silmällä pitäen.

7.3 Oppimateriaalin soveltaminen

Tekemääni nuottimateriaalia on tarkoitus käyttää itseopiskeluvälineenä mutta myös lähiopetusvälineenä. Luentotyypissä tilanteessa opetusmateriaali voidaan jakaa ryhmälle ja käyttää apuvälineenä esimerkiksi digitaalista aineistoa, joka heijastetaan seinälle. Tämän lisäksi aihetta voidaan demonstroida soittamalla esimerkkejä notaation tueksi. Tällaisessa tilanteessa nuottimateriaali toimii ilman sen kummempaa tekstiosuutta, ja tarvittava info aiheeseen tutustumiseen tulee suoraan luennoitsijalta opiskelijoille. Mikäli ryhmän koko on pienempi, keskustelumetodi on hyvä tapa opettaa asia. Kyseisessä metodissa oppijan rooli muuttuu aktiivisemmaksi ja opettajan ja oppilaiden välillä käydään vuorovaikutuksellista keskustelua aiheen oppimiseksi. Opinnäytetyöni materiaalin alkuperäinen käyttötarkoitus liittyy keskeisesti tähän metodiin, koska aion käyttää aineistoa masterclass-tyyppisissä tilanteissa aiheen esittelyyn. Oppimateriaali jää oppilaiden käyttöön session jälkeen, ja toivon mukaan se inspiroi ainakin osaa opiskelijoista tutustumaan tulevaisuudessa aiheeseen tarkemmin. (Mahmood, Amir, Muhammad, Imran and Rashid 2017.)

Heuristinen metodi sen sijaan liittyy itseopiskeluun. Perinteisesti tässä metodissa asetetaan opiskelijalle tutkimusongelma, jota opiskelija alkaa ratkaisemaan vapaasti ajattelemalla sekä metodivapaasti työskennellen. Opettajan rooli heuristisessa metodissa on antaa välillä ohjeistusta opiskelijoille yksilöllisesti. Tämä metodi sopii materiaalini käyttöön tapauksissa, joissa opiskelija on kiinnostunut esimerkiksi free-jazzista, tai atonaalisesta improvisaatiosta ja löytää tekemäni materiaalin aiheen oppimisen tueksi. Tässä tapauksessa oppija voi käyttää itsenäisesti materiaalia tavoitteidensa toteuttamiseen ja saada ohjeistusta aiheeseen joko yksityistuntien muodossa, tai aiheesta olemassa olevien audio-esimerkkien kautta. (Mahmood, Amir, Muhammad, Imran and Rashid 2017.)

Optimaalisessa tulevaisuudennäkymässä heuristinen opetusmuoto olisi hieno lisä omaan opetustyöhöni silloin, kun halu oppia free-jazzin ja atonaalisen improvisaation

kaltaista aihetta lähtisi opiskelijasta itsestään. Tällaisen skenaarion toteutuminen vaatisi käytännössä artistisen urani kehittymistä siihen pisteeseen, että genreä seuraavat ihmiset olisivat tietoisia musiikistani sekä metodeistani. Tällaisissa tapauksissa opetus voisi tapahtua esimerkiksi etäyhteyden välityksellä mihin päin maailmaa hyvänsä. Itse olisin voinut opiskelijana olla tällaisesta vaihtoehdosta hyvin kiinnostunut, mikäli olisin törmännyt opinnäytetyöni kaltaiseen materiaaliin.

8 Pohdinta

Tutkimustehtäväni oli kehittää oppimateriaali, jonka notaatiotapa olisi selkeä ja visuaalinen. Tämän lisäksi tavoitteenani oli saada oppimateriaali toimimaan itseopiskelumateriaalina. Testiryhmän haastattelujen perusteella koen onnistuneeni luomaan notaatiotavasta selkeän ja visuaalisesti näyttävän. Materiaalini toimivuus itseopiskeluvälineenä tulee osoittamaan toimivuutensa vasta sitten, kun laajempi joukko soittajia on saanut materiaalini työn alle. Kuitenkin haastattelujen perusteella koen onnistuneeni tutkimustehtävässäni hyvin.

Opinnäytetyön tekeminen oli todella opettavainen kokemus. Alun perin epäilin, onnistunko keksimään notaatiomateriaalin ympärille tutkimuksellista sisältöä, mutta sisällysluettelon rakenteen ratkettua työn suunta alkoi pikkuhiljaa hahmottua. Koin raportin tekemisen lopulta hyvänä läpileikkauksena aikaansaannoksistani geometria-aiheen sekä notaatiometodini parissa. Oli mielenkiintoista käydä läpi notaatiometodin vaiheita ja sitä, millaisia ulkoasuja se on käynyt läpi ennen tämänhetkiseen malliin muotoutumista. Myös eri ohjelmistot ovat vaikuttaneet merkittävästi notaatiotavan visuaaliseen ilmeeseen. Tämä näkyy varsin selkeästi notaation kehityskaarta kuvaavassa luvussa. Opinnäytetyön tekeminen potki minua myös omalta osaltaan viimeistelemään notaatiotapani, joka on ollut kehitysvaiheessa jo useamman vuoden ajan. Lopputyö antoi täydellisen syyn viedä asia päätökseen tältä erää.

Suurin hyöty opinnäytetyön tekemisestä oli kuitenkin mielestäni se, että jouduin syvennymään geometria-aiheeseen perusteellisesti ja myös etsimään perustelut ja syyt siihen, miksi olen aiheen pariin päätenyt. Työtä tehdessäni kävin läpi vanhoja oppimateriaaleja ja esimerkiksi Thesaurus nousi taas työstölistalle pitkästä ajasta. Ajan kuluessa asiat järjestyvät loogisemmiksi omassa päässä, ja valmis materiaali kädessä voin sanoa tuntevani lähestymistapani aiheeseen huomattavasti perusteellisemmin ja syvällisemmin.

Työn edetessä myös aihe ja sen käyttö omassa soitossa tuntui tulevan koko ajan perustellummaksi itselleni. Tällä on suuri merkitys esimerkiksi asian esittelyn kannalta, koska osaan nyt perustella valintojani paremmin ja selkeämmin. Työn tekeminen tulee vaikuttamaan myös artistiseen ilmaisuuni väistämättä, ja aihe osana omaa ilmaisua vahvistui huomattavasti.

Oman notaatiometodini vertailu perinteisen nuottikirjoituksen sekä tabulatuurin kanssa oli uusia ideoita avaava kokemus. Tämä herätti myös jatkokehitysideoita siitä, miten notaatiotapaani voisi kehittää jatkossa erilaisten ideoiden ilmaisuun. Samalla syntyi ajatus siitä, että värejä voisi esimerkiksi pidemmissä melodialinjoissa hyödyntää muilla tavoilla kuin ainoastaan geometrisen muodon ilmentämisessä. Värit voisivat esimerkiksi jossain tapauksessa kuvastaa harmonian sisällä olevaa sävelmateriaalia ja harmoniasta ulkona olevaa sävelmateriaalia.

Opinnäytetyön testausvaihe onnistui mielestäni hyvin. Notaatiotapa sekä filosofia työn taustalla olivat jo suhteellisen pitkälle kehitettyjä testausvaiheessa, ja niiden toimivuus jossaisenaan sai vahvistusta testiryhmän palautteen pohjalta. Notaatiotavan mahdollinen soveltaminen myös muille soittimille sai vastakaikua. Kanssaopiskelijoilta saamani palaute antoi myös hienoja ideoita työn monipuolisista mahdollisuuksista odottamattomilla tahoilla. Tällaisista mainittakoon opintoihimme kuuluvassa opponointitilaisuudessa saamani palaute siitä, että tämänkaltainen lähestymistapa voisi soveltua myös esimerkiksi vetopasuunalle. Itse en olisi koskaan uskonut, että kitarasta ja vetopasuunasta voisi löytyä yhtymäkohtia soittimina.

Osa opponoinnissa saadusta palautteesta kohdistui erityisoppijoiden opettamiseen ja siihen, kuinka visuaalinen tapa voisi soveltua myös tällaiseen toimintaan. Materiaalia voisi hyödyntää esimerkiksi erityisoppijoiden taidekasvatuksessa yhdistämällä kuvataidetta ja musiikkia visuaalisten kuvioiden avulla. Tällainen lähestymistapa ja eri taidemuotojen yhdistäminen sopisi toki kaiken tasoille opiskelijoille. Olemme puhuneet myös alustavasti paikallisen kuvataideoppilaitoksen kanssa mahdollisesta yhteistyöstä, jossa visuaalisiin muotoihin pohjautuva improvisaatio voisi toimia inspiraatiotapana maalaamiseen sekä kuvanveistoon. Kaikki nämä ideat antoivat paljon mietittävää asian jatkokehityksen kannalta. Ennen opinnäytetyön tekemistä koin aiheen hyvin marginaaliseksi ja käyttökohteiltaan todella rajatuksi, mutta nyt näen kehitysmahdollisuuksia monessa suunnassa.

Englanninkielisen materiaalin tekeminen kehitti minua myös englannin kielessä eteenpäin. Koen sen erittäin tärkeänä asiana työni kannalta, koska aihe on niin marginaalinen, että työn notaatiomateriaali tulee todennäköisesti leviämään pääasiassa Suomen ulkopuolella. Olen soittajan uraa luodessa kokenut kansainvälistymisen alusta asti merkittävänä asiana, ja työn rooli tulevaisuudessa juuri tässä asiassa tulee olemaan merkittävä. Esimerkiksi mestarikurssityyppinen opettaminen olisi erinomainen lisä tehdä kansainvälisistä keikkareissuista kannattavampia taloudellisesti. Tämä olisi myös hyvä keino esitellä aihetta mahdollisille kohdeyleisöille ja avata oppilaitosten kautta uusia ovia. Soiva luento on myös esimerkiksi kirjastoissa suosittu malli, ja materiaalini sopisi hienosti tällaiseen kompaktiin yhden asian esittelyyn sekä musiikilliseen demonstraatioon aiheen käytännön sovelluksista.

Avantgarde ja vapaan improvisaation kenttä on verraten pieni ja näin ollen myös yleisömäärät ovat usein rajallisia. Genren kuuntelijoita on kuitenkin ripotellen ympäri maailmaa riittävästi, joten pitkällä tähtäimellä toimiminen alan kentällä voi olla merkittävä taloudellinen lisätulon lähde. Lajin pariin päätyneet soittajat, minä itse mukaan lukien, tekevät kuitenkin musiikkia rakkaudesta lajiin, ja puhtaasta luomisen halusta tehty laadukas musiikki on jo itsessään arvo. Genren marginaalisuuden vuoksi lajin tekijät tuntevat toisensa usein ympäri maailmaa, ja tämä avaa toisaalta nimenomaan kansainvälisiä verkostoja. Minulla on jo alustavasti sovittuna master classeja opinnäytetyöni aiheen tiimoilta useampaan maahan Euroopassa. Uskon, että valmis materiaali tulee tukemaan uraani merkittävästi niin artistina kuin pedagogina kokeellisemman kitaramusiikin kentällä.

Lähteet

Brouwer, Leo. 1973. *Etudes Simples* Paris: Echig.

Carlevaro, Abel. 1992. *Microestudios*. United Kingdom: Chanterelle Verlag.

Celentano, Dave. 2013 *Thesaurus of Scales and Melodic Patterns for Guitar*. London: Amsco Publications.

Diorio, Joe. 1978. *21st Century Intervallic Designs: Ultramodern Sounds for Improvising*. Settle: REH.

Herrigel, Eugen. 2008. *Zen ja jousella ampumisen taito*. Helsinki: Delfiini Kirjat

Hirvi-Ijäs, Maria. 2014. *22 tapaa – taiteellinen ajattelu suomalaisessa nykyaikaisessa taiteessa*. Helsinki: Parvs.

Hirsjärvi, Sirkka ja Helena Hurme. 2001. *Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.

Karjalainen, Juho. 2021. *Väkivaltajazzia Pohjoisesta*. Oulu: Kuume Productions.

Kojs, Juraj. 2011. "Notating Action-Based Music." *Leonardo Music Journal* 21: 65-72. <http://www.jstor.org/stable/41416825>.

Mahmood, Amir, Muhammad Imran Rashid, and Muhammad Rashid. 2017. "Comparison of study material and its approaches used in formal and distance education." *Journal of Educational Research* 20, (2): 146-160, <https://search-proquest-com.ezproxy.metropolia.fi/docview/2036983060?accountid=11363>

Martela, Frank ja Karoliina Jarenko. 2017. *Itseohjautuvuus: Miten organisoitu tulevaisuudessa?* Helsinki: Alma Talent.

Mizok-Taylor, Rhonda. 2008. "Promoting self-directed learning in adult piano instruction." Ph.D. diss., West Virginia University, <https://search-proquest-com.ezproxy.metropolia.fi/docview/304448652?accountid=11363>

Pesonen, Lise-Lotte. 2013. "Vektorigrafiikka." *Vektorigrafiikka Lilope (blogi)*. <http://vektorigrafiikkalilope.blogspot.com/>

Pryer, Anthony. 2011. "Graphic Notation." Oxford Music Online.

Roberts, Howard. 1975. "Son of Sonic Shapes." *Guitar Player*, December, 83.

Ruokangas, Heikki. 2016. *Kuutio*. YouTube video, julkaistu 2.5. <https://www.youtube.com/watch?v=SosMy31elgA>

Ruokangas, Heikki. 2017a. "Inspiraatiota soittamiseen – Opetusmateriaalia kitaralle." opinnäytetyö, Oulun ammattikorkeakoulu.

Ruokangas, Heikki. 2017b. *Ruokangas-Estola-Roland – Boat Voyage*. YouTube video, julkaistu 4.7. <https://www.youtube.com/watch?v=w5j89SOmCX8>

Ruokangas, Heikki. 2018a. *Merry-Go-Round*. YouTube video, julkaistu 28.4. <https://www.youtube.com/watch?v=BhwoXjoGdLM>

Ruokangas, Heikki. 2018b. *Summertime*. YouTube video, julkaistu 5.8. <https://www.youtube.com/watch?v=Qjjlqeqzlo8>

Ruokangas, Heikki. 2019a. *Summertime (Live at Sibelius Museum)*. <https://open.spotify.com/track/590b01oe3vgxqJYDacXIUX?si=tBgB9u0iRpaX-tqpkOeuTBg>

Ruokangas, Heikki. 2019b. *Geometric Ideas for Guitar*. <https://heikkiruokangas.bandcamp.com/album/geometric-ideas-for-guitar>

Ruusuvuori, Johanna ja Liisa Tiittula. 2005. *Haastattelu: tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino.

Sievert, Jon. 1975. "Blue Bear Waltzes." *Guitar Player*, May, 41.

Slomimsky, Nicholas. 1947. *Thesaurus of Scales and Melodic Patterns*. New York: Coleman-Ross Company.

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Suostumus tutkimukseen osallistumisesta

Tutkimuksen nimi: Geometric Ideas for Guitar / Geometrisia ideoita kitaralle

Tutkimuksen toteuttaja: Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy, Heikki Ruokangas, Ohjaaja: Annu Tuovila,

Minua NIMIÄ on pyydetty osallistumaan yllämainittuun tutkimukseen, jonka tarkoituksena on kerätä kokemuksia opinnäytetyön notaatio-osan käytöstä.

Olen saanut tutkimustiedotteen ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini.

Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan tutkimukseen.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani tutkimukseen.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän tutkimuksen tai peruutan suostumukseni, minusta keskeyttämiseen ja suostumukseni peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen.

Allekirjoitus: _____

Nimenselvennys: _____

Alkuperäinen allekirjoitettu tutkittavan suostumus sekä kopio tutkimustiedotteesta liitteineen jäävät tutkijan arkistoon. Tutkimustiedote liitteineen ja kopio allekirjoitetusta suostumuksesta annetaan tutkittavalle.

Haastattelulupa

Hei,

suoritan Metropolia Ammattikorkeakoulussa musiikin ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Opinnäytetyössäni olennaisen osan muodostaa geometrisiin muotoihin pohjautuva notaatiomateriaali. Kerään aineistoa tutkimukselliseen osaan työtäni jakamalla notaatiota alalla toimiville henkilöille ja keskustelemalla aiheesta kyseisten henkilöiden kanssa heidän ensin tutustuttua materiaaliin.

Tutkimukseen osallistuvien henkilöiden nimi ei tule esiin opinnäytetyössä. Sitoudun huolehtimaan aineiston käsittelystä huolellisesti. Tutkimuksen valmistuttua aineisto hävitetään asianmukaisella tavalla.

Pyydän lupaa haastatteluun jakamani aineiston pohjalta

Annan luvan haastatteluun.

Luvan antaja, päivämäärä sekä nimenselvennys:

En anna lupaa haastatteluun.

Luvan kieltäjä, päivämäärä sekä nimenselvennys:

Kiitos!

Heikki Ruokangas

Opinnäytetyön ohjaaja Metropolia Ammattikorkeakoulussa:

Annu Tuovila, Lehtori